

HÛD

﴿ ۱۱ ﴾ سُورَةُ هُودٍ

Bu sûrei Hûddur ve hepsi Mekiyyedir. Ancak İbni Abbastan bir rivayette « فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ » kavli celîli

istisna edilmiştir. Mukatîl de: hepsi Mekkîdir, ancak « فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ » âyeti değil, bir de «

أُولَٰئِكَ يَوْمَئِذٍ بِهٖ

« إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ » da Nebhâni Temmar hakkında nâzil oldu demiştir

ki bu üç âyet Medenîdir demek olur.

Âyetleri: - Yüz yirmi üçtür.

Kelimatı: - Bin yedi yüz on beş.

Hurufu: - Yedi bin altı yüz beş.

Fasılası: - «ص.ق.ط.ذ.ز.ب.د.ظ.م.ل.ن.ر.» harfleridir.

Sûrei «Yunûs» te, sûrei «Berâe» nin hâtimesi tavzih ve tafsil olduğu gibi işbu sûrei «Hûd» de de sûrei

«Yunûs» ün hâtimesinde telhis olunan esasî din, tavzih ve tafsil olunacaktır ki kıssai «Hûd» deki esaslar bu

sûrenin evvelindeki esaslar demek olduğu gibi «

انِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ مَّامِنٌ دَابَّةٌ اِلَّا هُوَ اَخَذُ
«بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّى عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ» mazmunu bu beyan ve tafsilin mevzu'

ve gayesini müş'ir olması itibarile buna sûrei «Hûd» tesmiye edilmiş olsa gerekir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿۱﴾ الرَّكْبُ كِتَابٌ اُحْكَمَتْ اٰیٰتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِیْمٍ
خَبِیْرٍ ﴿۲﴾ اِلَّا تَعْبُدُوْا اِلَّا اللّٰهُ اِنِّى لَكُمْ مِنْهُ نَذِیْرٌ
وَبَشِیْرٌ ﴿۳﴾

﴿٣﴾ وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا
إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي
أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٤﴾ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥﴾ إِلَّا أَنَّهُمْ يَتَّبِعُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا
مِنْهُ إِلَّا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

Meali Şerif

الر Bir hakîmi habîrin ledünnünden âyetleri ihkâm edilmiş sonra da tafsîl olunmuş bir kitab 1 Şöyle ki

Allahdan başkasına kul olmayın, ben size onun tarafından tebşir ve inzar için gönderilmiş bir Peygamberim

2 Hem rabbınızın mağrifetini isteyin sonra ona tevbe edin ki sizi bir müsemmâ ecele kadar güzel bir surette

yaşatsın ve her fadıl sahibine fadlını versin ve eğer yüz çevirirseniz haberiniz olsun ki ben size büyük bir

günün azâbından korkarım 3 Hep dönümünüz Allahadır, o ise her şey'e kadîrdir 4 Bak amma onlar ondan

gizlenmek için göğüslerini büküyorlar, evet amma onlar ondan örtülerine bürünürlerken o onların neyi

gizlediklerini ve neyi açığa vurduklarını bilir çünkü o, bütün sinelerin künhünü bilir 5

1. ﴿الْقُرْآنِ﴾ الف لام را Sûrei «Yunüs» ün başına bak ﴿كِتَابٍ﴾ bir kitab ki
﴿أَحْكَمَ آيَاتِهِ﴾ âyetleri ihkâm edilmiş - muhkem

sh:»2751

ya'ni her vechile halelden ârî, bozulmak ihtimali yok, gayet sağlam ve muntazam veya hakîm ya'ni hikemi

baligayı muhtevî, nizamı hikmet ile manzum kılınmış ﴿ثُمَّ فَصَّلَتْ﴾ sonra tafsil de olunmuştur.

TAFSİL, Aslında bir şey'i fasıl fasıl yapmak, mütemayız bölüklere ayırmak demektir. Bu ma'nâ ile meselâ bir

inci dizisine ara ara yektâ daneler geçirildiği veya tesbih dizisinin daneleri imamelerle ayrıldığı gibi diziye

fasıla geçirmek ma'nâsına gelir. « فَصَلَ النَّظْمِ » denilir « جَعَلَ فِيهِ الْفَاصِلَةَ » demek

olur. Ve bir şey'i beyan eylemek ma'nâsına gelir « فَصَّلَهُ » denilir. « بَيْنَهُ » demek olur. Kamus şarihi

der ki «icmal mukabili tafsil bundandır. Zira asıl tafsil, bir şeyi fusuli mütemayize kılmak ma'nâsınadır.

Bunun ise uzatmak ve çoğaltmak lâzımıdır. Buna binaen tafsıl, kelâmı iksarda isti'mal olunmuş, sonra da

bunun lâzımı olan «tebyîn» de isti'mal olunmuştur. اهـ . Kur'anın mufassal olması da vücuh ile dir, Bir

kerre âyetleri nesrin sec'inden, şî'rîn kafiyesinden bambaşka bir husûn ibraz eden fasılalarla temyiz

olunmuş ve Sûre Sûre kılınmıştır. Netekim âyetleri kısa kısa olan Sûrelere bu ma'nâ ile «Mufassal» ta'bir

olunur ki fasılları çok demektir. Lâkin bu fasıla, her âyetin mahiyetinde ve mertebeli ihkâmında dahil

bulunduğu için burada « ثُمَّ فَصَّلَتْ » deki tafsıldan murad, tâlî mertebede bir fasıl ve fasıla ile diğer

bir ma'nâ olmak lâzım gelir. Onun için müfessirîn başlıca şu vecihleri ihtiyar etmişlerdi:

1 - Kur'anın kelimeleri bir nazmı muhkemle dizilip fasılalarla âyet âyet ayrıldığı gibi, âyetleri de cabecâ

delâili tevhid, delâili nübüvvet, ahkâm, mevaız, kısas ve ahbar gibi metalib ve fevaidi mütenevviadan calibi

dikkat fasılalarla ayırd edilib fasıl fasıl, bölük bölük kılınmış, dakık münasebat ve lâtf intikalât ile hitabeden

hitabeye, kıssadan kıssaya geçen bir üslûbı tefennün üzere

sh:»2752

bastolonmuş ve arada kâh Terkibi kâh Tercî' andıran bir cihette fâsıl, diğer cihetten vâsıl, bir bakışa bir

mukaddime, bir bakışa bir hâtime gibi olan Bend âyetlerle tevşih ve tensik edilmiş ve bu minval üzere Sûre Sûre bölünmüş ve bir çok mesail ve kısas muhtelif mahallere ve sûrelere serpiştirilerek tevhid ve ubudiyet mevzuu üzerinde müteaddid vücuh ve münasebat ile anlatılmış ve bütün bu tafsil ile beraber gerek eczanın, gerek küllün ihkâm ve metanetine aslâ hâlel vermemiştir. Ki bu ma'nâca tafsil, cevahir dizisine fasıla geçirmek ma'nâsından müsteardır.

2 - Beyan ma'nâsıdır. Çünkü Kur'anın âyetlerinde insanların maaş ve meadları için muhtaç oldukları ve olacakları şeyler usul ve furuile beyan ve telhıs olunmuştur. Bu beyanın hayat gibi fitrî bir inkişaf ile icmalden tafsile tafsilden telhısa doğru giden sureti cereyanı hakkında Fatihada ba'zı izahat geçmişti bak.

3 - Kur'anın âyetleri müteferrik surette nâzil olmuştur.

Velhasıl bu öyle bir kitabdır ki âyetleri bilvücut hem muhkem hem mufassaldır. Ne ihkâmı tafsiline mâni' ne de tafsili ihkâmını muhildir.

﴿مَنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾ Bir hakîmi habîr tarafından - ya'ni bir kitab ki ilm-ü hıkmette

nazırı bulunmak imkânı olmiyan Hak tealâ tarafındandır.

Onun hıkmetile ihkâm edilmiş, onun ilmile tafsil olmuştur. Nazmı Kur'an min tarafillâh öyle 'cazkâr bir sun'i

hıkmetle tarsın vetafsil

olunarak işlenib gönderildi. 2. ﴿أَنْ﴾ Şunun için ki:

﴿لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ﴾ Allahdan başka ma'bud tanımayasınız

﴿إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾ her halde ben size onun tarafından bir münzir ve bir

müjdeciyim 3. ﴿وَإِنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ﴾ hem rabbınıza istıgfar eyleyiniz -

sh:»2753

magrifetini taleb ediniz, isteyiniz ki rabbınız Allah tealâ günahlarınızı örtsün. Biraz ileride «

إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ

كَبِيرٌ » buyurulmasından anlaşılır ki bu mağrifet talebi iman ve ameli salih ile olacaktır. Onun için kuru

bir talebe kalmayıp ﴿ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ﴾ sonra da ona tevbe ediniz - sizi ondan çevirmiş olan

günahlarınıza nedamet edip ona tam bir ihlâs ile dönünüz. Çünkü hak yolundan yüz çevirmiş olanlar, yine

hak yoluna dönmedikçe matlublarına iremezler. Onun için mağrifet mâtlubuna da tevbe ile tevessül ve

tavassul etmek lâzımdır. ﴿يُمَتِّعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ ki sizi

bir eceli müsemmâya kadar güzel bir temettü' ile müstefid etsin - ya'ni muayyen bir zamana, mukadder olan

ömürlerinizin sonuna kadar güzel bir surette emniyyet ve âsayiş içinde yaşatsın, hayattan istifade ettirsin.

Ya'ni şirk-ü isyan ve isyandan ısrar, hayattan hüsni istifadeye ma'nidir. Isyanda musırr olanların ba'zı

istifadeleri olursa bu, güzel ve hakikî bir istifade değildir. Ehli isyanın hayatı hiç bir zaman hayatı tayyibe

olamaz. Mütemerrid âsiler, ni'meti Dünya içinde yüzşeler bile huzuru kalbden mahrum ve vaz'iyetleri

daima tehlikelidir. Ehli iman ve salâh ne kadar mezahım ve ibtilâya da ma'ruz olsa gönülleri yüksek bir

hazz ile parlar. Onun içindir ki bir asî, tevbeye muvaffak olduğu zaman vicdani büyük bir inşirah bulur.

Meselâ bir sarhoş içkiden tevbekâr olabilirse yeni bir hayat bulmuş gibi neş'eyab olur. Ferd noktai

nazarından böyle olduğu gibi cem'iyet noktai nazarından mes'ele daha mühim ve istifade daha büyüktür.

Bir ferdin emri hakka ısyân ile elde edeceği her hangi bir istifade cem'iyet için bir zarardır. Cem'iyetin zararı ise haddi zatında o âsinin de bir zararını mutazammındır. Ki tevbe ve istiğfar etmeyip ısrar ettiği surette o, bu zararı bu gün duymazsa yarın

sh:»2754

duyar, Halbuki her tevbekâr olan ferd ile cem'iyet bir unsuru salâh kazanmış olur. Hayattan hüsni istifadeye bir hatve atılmış bulunur. İşte «Hasen» kaydıyle «يُمَتِّعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا» buyurulması bu gibi nüktelerle alâkadardır. Dahası var:

﴿وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ Ve her fadıl sahibine fadlını versin - ya'ni taat ve

amelde daha ziyadesini yapan veya mükellef olduğundan fazla nevafil

ile Allah tealâyâ takarrübe çalışan veya vazifesinden fazla sa'y-ü mücahede ile «

خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ» medlûlü üzere Allah için ibadullahın menafiine

hizmet eden fazıl ve fazilet sahiblerinin hepsine fazlı rabbanîsinden maa ziyadetin mükâfatını versin.

Görülüyor ki bunda « **يُمَتِّعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا** » kaydı yoktur. Bu itlak ise, Âhirette veya Dünyada

ma'nâlarına muhtemeldir. Binaenaleyh buna karşı bir çok ehli fazlın Dünyada mükâfat görmemeleri ile sual

irad edilemez. Maamafih bu fıkra şunu iş'ar ediyor ki küfr-ü isyan ile fazilet ictima' etmiyeceği gibi isyankâr

bir cem'iyet içinde fazilet takdir edilmez, ehli fazıl, zayi' edilir. İstiğfar ve tevbe ise ma'siyetten nefreti ıktıza

ettiği gibi faziletin revacını da istilzam eder. Tevbe-kârlar çoğaldıkça meyli fazilet uyanır ve faziletin revacı

bütün ehli fazlın alâ meratibihim semerei faziletlerini ıktıfat etmelerine bais olur. İmdi ehli fazlın Dünyada en

büyük arzusu hakkın rızası ve halk beyninde hissi faziletin ta'mim ve intişarı kazıyesi olduğu teemmül

olunursa muhitinde fazl-ü faziletin revacını görmek bütün ehli fazl için Dünyada en büyük bir zevkı mükâfat

olacağı ve onun asıl mükâfatı ise Uhrevî olmak lâzım geleceği derhal anlaşılır.

İmdi tebşir ciheti böyle, inzara gelince:

﴿ **وَإِنْ تَوَلَّوْا** ﴾ Ve eğer yüz çevirseniz - ya'ni şu emrolunan tevhid ve istiğfar ve tevbeden 'iraz

ederseniz ﴿ **فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ** ﴾ muhakkak ben -

Resulullah - size karşı büyük bir günün azâbından korkarım

sh:»2755

- ya'ni acırım. Ki o büyük gün kıyamettir. Zira 4. ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ﴾ nihayet rücuunuz

ancak Allahadır. - Siz istesenez de istemesenez de, tevbe etsenez de etmesenez de akıbet ölümle dönüb

varacağınız, huzuruna sevk-u ba's - akıbet ölümle dönüb varacağınız, huzuruna sevk-u ba's - olunacağınız

merci', başkası değil münhasıran Allahdır. ﴿وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ o da her

şey'e kadîrdir. Binaenaleyh onun huzuruna iymansız, tevbesiz varmak ne korkunç şeydir?

5. ﴿إِلَّا أَنَّهُمْ﴾ Evet, amma onlar ﴿يَتَنَوَّنَ صُدُورَهُمْ﴾ göğüslerini bükerek

﴿لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ﴾ ondan gizlenmeleri için - lisanımızda göğüs bükme ta'biri ma'ruf değildir.

Fakat ma'lûmdur ki bir mecliste bakanlardan gizli bir şey yapmak isteyen kimse göğsünü bükerek, sırtını

döner, keza kimseye rasgeldiği zaman simasını gizlemek isteyen de bunu yapar. Rivayet

olduğuna göre müşriklerden bir takımları Resulullah geçerken böyle göğsünü bükerek, sırtını döner,

elbiselerini başlarına çeker, bürünürlerdi. Allahın Resulünden böyle gizlenmekten maksadları, Allah

kelâmını işitmekten kaçınmak, bu da Allaha gizlenmeğe çalışmak demek olduğu için burada bu ta'bir ile

bu vakaya işaret olunarak kâfirlerin hakkından ırz ve inhırafları ma'nâsından kinâye edilmiştir. Ya'ni

Allahtan gizlenmek için

göğüs bükme haktan yan çizib kaçınmak ma'nâsındır. Saniyen göğüs bükme ta'biri, kalb çarpıklığından,

dıştan iyi görünüb

içinden Münafıklık etmek ma'nâsından da kinaye olabilir. Netekim yine rivayet olduğu üzere

Müşriklerden bir kısmı «kapılarımızı

kilitler, perdelerimizi indirir, örtülerimize bürünür de sinelerimizi Muhammede adavet üzere dürer bükerek

o bizi nasıl bile bilecek»

demişlerdi. Ki bu ta'birlere hepsi kalblerindeki adaveti son derece gizlemekten kinayedir.

Bu ma'nâyı şu da te'yid eder ki İbni Abbastan rivayete göre bu âyet, Ahnes İbni Şurayk sebeble nâzil

olmuştur. Bu Ahnes tatlı dilli, güzel söz söyler bir adammış, Resulullah'a mahabbet ibraz eder, kalbinde de

ziddini izmar eylemiş.

﴿حِينَ يَسْتَعْشُونَ ثِيَابَهُمْ﴾ evet amma ﴿الْأَلَا﴾ onlar örtülerine bürünürlerken -

yani sade göğüslerini büktüklerinde değil bütün bütün gizlenmek için

﴿يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ örtülerine büründükleri zaman bile ne sır saklar ve

ne ilân ederlerse Allah, hepsini bilir ﴿أَنَّهُ﴾ çünkü o hiç şüphesiz

﴿عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ zatüssudura alîmdir. - Bütün sinelerdekini veya o sinelerin

sahibi olan nefislerin künhi zatini bilir.

﴿٦﴾ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ
مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧﴾ وَهُوَ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَعْنِ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ
الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٨﴾

sh:»2757

﴿٨﴾ وَلَعْنِ أَخْرْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابِ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولَنَّ مَا
يَحْبِسُهُ إِلَّا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾

Meali Şerifi

Yerde hiç bir debelenen de yoktur ki rızkı Allaha âid olmasın, o onun karar ettiği yeri de bilir, emanet

bulunduğu yeri de, hepsi açık bir kitabdadır 6 Hem o odur ki Gökleri ve yeri altı günde yarattı, Arşı, su

üstünde idi, hanginiz daha güzel amel yapacaksınız diye sizi imtihan meydanına çıkarmak için, böyle iken

alimallah, "siz öldükten sonra ba'solunacaksınız" dersin küfredenler mutlak şöyle derler: "bu apaçık bir

aldatmadan başka bir şey değil" 7 Ve eğer ilerideki sayılı bir müddete kadar kendilerinden azâbı te'hır

edersek o vakit da mutlak şöyle derler: onu ne men'ediyor? O, onlara geleceği gün kendilerinden

çevrilecek değildir, ve o istihzâ ettikleri şey, kendilerini sarmış bulunacaktır 8

6. ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ﴾ Yerde hiç bir dabbe: ya'ni debrenen hiç bir hayvan

yoktur ki ﴿إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾ her halde rızkı Allah üzerine olmasın. Burada «

﴿فِي الْأَرْضِ﴾ tavsîfi tahsis için değil, dabbe dört ayaklılardan ibaret zannedilmesin diye bütün

hayvanata ta'mim içindir ki insan da bu cümledendir. - Ya'ni gerek insan gerek sâire her hayvanın rızkı,

kuvveti, gıdası, bütün esbabı maişeti Allaha âiddir, ondandır, halk cihetiyle de ondan, iysal cihetiyle de

ondandır. Tabî veya iradî surette vusulü onun tekellüfü tahtindedir. Gerçi yaşatmak istemediği vakıt

kesiverir ve o kesince kimsenin vermesine imkân ve ihtimal yoktur. Fakat yaşatmak istediği müddetçe

sh:»2758

de bütün âlem mâni ' olmağa çalışsa yine göndereceği rızkı gönderir

﴿وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا﴾ ve her birinin müstekarrını ve müstevdâını bilir. -

Karar ettiği yeri de bilir, emanet bulunduğu yeri de, sulbi de bilir rahimi de, yatağını da bilir, öleceği yeri

veya vakti da, hep bunları bilir ve ona göre rızkını verir ﴿كُلُّ فِى كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ hepsi bir

kitabı mübindedir. - Bütün o dabbeler, rızkları, müstekarları ve müstevda'ları takdir olunub levhı mahfuza

yazılmış, ılmullahdan sahai halka izhar olunmuştur ki bu kitabı görebilen Melekler, o yazıyı açıktan açığa

okur anlarlar. İşte Allahın ilmi, kudreti böyle vasi' ve fazl-ü rububiyeti böyle şamildir. Binaenaleyh insan

rızkını Allahdan istemeli ve rızk için değil Allah için çalışmalıdır. Rızk mes'elesi o kadar endişe edilecek bir

şey değildir. Ve Allahdan başkasına rızk ümid etmek bîhudedir.

7. ﴿وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ ve O

öyle bir hâlıktır ki Semavâtı ve Arzı altı günde halketti - sûrei A'rafa bak.

﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ Ve arşı su üzerinde idi - Asamm

tefsirinde «arşın su üzerinde olması Semanın Arz üzerinde olması kabilindendir, ittisal tarikiyle değildir»

denilmiş, galiba âlemde

mevcud olan suyun arşın tahtindeki bütün fezaı imlâ edebilecek kadar çok olmadığı düşünölmüş ve

bundan halânın imkânına

istidlâl de edilmiş. Fakat diğer taraftan arş suyun sırtı üzerinde idi diye de eser vârid olmuş bulunduğundan

keşşaf ve peyrevleri nazmın ikisine de ihtimalini göstererek «Arş ile su arasında hiç bir mahlûk, hiç bir şey

yoktu» diye tefsir etmişlerdi ki bu ma'nâ araları açık olub olmamaktan eammdır. Semavât ve Arzın halkı

günlerinde Arşın altında sudan başka şeyler de halkedilmiş bulunacağı için

sh:»2759

«وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ» Semavât ve Arzın halkından evvel olduğu söylenmiş ve bu bir

çoklarınca zâhir görülmüştür. Halbuki nefsi nazma nazaran bu muhtemil olsa da zâhir değildir. Belki

hılâfıdır. Bir de bunlar Arşın cismi muhit ma'nâsına tasavvuriyle alâkadardır. Fakat Ebû Müslimi Isfehanî

burada «عَرْش» ı masdar olmak üzere bina ma'nâsına hamlederek «

«وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ» binası su üzerine idi diye te'vil eylemiştir ki Allahın Semavât ve

Arzı binası su üzerine vaki' oldu demektir. Bu ise Semavât ve Arzın halkına mukarin olmuş olur, Bu cihetle

bu te'vil zâhiri nazma muvâfık ise de Arş ismine nazaran baîddir. Arş ve Kürsü hakkında Âyetel'kürside ve

sûrei A'rafta « تَمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ » âyetinde söz geçmişti. Fehmi âcizâneme göre «

تَمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ » kavli kerîmi « وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ » kavli

celiline mukabil olarak teemmül ve mutalea olunmak ıktiza eder. İkisinde de Arş taht ma'nâyı ma'rufundan

me'huz olarak mülk-ü saltanattan kinayedir. Allahın Arşı, hukm-ü saltanatı ilâhiyyesi demek olur.

Binaenaleyh Arşın su üzerine isti'lâsı mekânî ve cismanî bir ma'nâ ile değildir. Ve «

تَمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ » mukabilinde Arşın su üzerinde olması da istivâyâ mukabil

cereyandan kinayedir. Netekim bu cereyan ma'nâsını Fahrüddini Razî Fatiha tefsirinde söylemiştir. Âyette

Semavât ve Arzdan murad, ulviyyât ve süflîyyâtıyla bütün âlem olması zâhirdir. « الارض », Altımızdaki

Yerin karası ve suyu bütün muhteveyatına şamil olduğu gibi Semavât da onun fevkındaki bütün ecrâm ve

mafiha ile aralarındaki şeylerin hepsine şamildir. Mes'ele de bed'i halk mes'elesidir. Bed'i halktan evvel ise

« كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ » ya'ni Allah var ve onunla beraber bir şey yok

olduğundan « كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ » âlemin halkından evvel olmak ihtimali yoktur.

Âyetten mütebadir olan da bunun bed'i halk günleri demek olan altı gün sırasında olmasıdır ki ondan sonra

« اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ » dır. Sûrei A'rafta dahi zikrettiğimiz vechile bed'i halkta altı gün hiç bir

kanunı ittîrad ile alâkadar olmıyan

sh:»2760

muhtelif halkın ilk ve mütegayir ânâtını ifade ettiğinden o vakte nazaran fi'il ve saltanatı ilâhiyede bu gün «

﴿سنة الله﴾ . ﴿عادة الله﴾ » dediğimiz ittîrad ve istivâ' mevzuı mülâhaza olamaz.

Çünkü o günler, hiç bir temasül ile mesbuk olmiyan mahzı ibda' cereyanlarından ibarettir. Her birinde

huküm ve saltanatı ilâhiyye yeniden yeniye bir fi'li ibda' ile tecelli eylemektedir. O günlerde ef'ali tabi'yye

yok, hep harika, mu'cize vardı. Âdet veya kanun dediğimiz mefhumlar hep bir tekerrür ve temasülü ta'kîb

ettiğinden ulûm-ü fûnunda kavanîn namı verilen külliyyatın takarrür ve teesüsü ilk tekerrür ve ittîrad

anından i'tibaren mülâhaza olunur. Levh ve kalem halkolunmadan kitabı mübîndeki yazılar yazılmış

olamaz. Bir insan yaratılmadan insan tabiati bulunamaz. Bu suretle Arş su üzerinde idi demek şu demek

olur: «Semavât ve Arzın ilk halkı eyyamı olan o günlerde saltanatı ilâhiyye âdetsiz cereyan ediyordu. Zira

diğer âyetlerde vârid olduğu üzere « ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ » mısradaki bundan sonra

tecelli etti. Hılkatte âdetullah bed'i halktan sonra zâhir oldu». Gerçi ondan sonra da mücerred iradetullahı

gösteren hılâfî âde vakıat yine vardır. Fakat bununla henüz hiç bir âdet bulunmaması arasındaki fark da

zâhirdir. Eyyamı ibtidaiyyede âlem sırf bir tufan halinde idi denebilir. Bu vechile «

عَرَّشَهُ عَلَى الْمَاءِ » terkibinin ma'nâyı lâzımîsi ahz olunmak «

ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ » tekabülüne mülayim ve bilvücu muvafık olduğu anlaşıldıktan

sonra şunları da kaydedelim:

Evvelâ gaflet edilmemek lâzım gelir ki bu cereyan ma'nayı kinaîsi asıl terkipte ittisal mülâhazasının

lâzımıdır. Açıklık

suretinde suyun vasfı olan cereyanın üzerindeki alâkası olmaz. Bundan dolayı olsa gerektir ki eserde

sh:»2761

«عَلَى مَتْنِ الْمَاءِ» suyun sırtı üzerinde ta'biri vârid olmuş ve bu surette kinaye ma'hasının

medar ve menşe'i gösterilmiştir. Diğer vecihte de bunun hakikatî murad olmadığını göstermek faidesi

vardır.

Saniyen ma'lûmdur ki kinayeler melzum olan ma'nâyı mevzuun lehin iradesine mani' değilse de onun

tahakkuku da şart değildir. Binaenaleyh ilk halk günlerinin hepsinde suyun bil'fiil mevcut olması lâzım

gelmez. Fakat bu cereyan, muhtelif ma'nâsının diğeri bir suretle ifade edilmeyip meselâ cereyan vasfı barizi

olan şeylerden rûzgâr ile kinaye yapılmayıp da bilhassa suyun ihtiyar olunmasında elbette su hakikatine

bir ehemmiyeti mahsusa atfettirecek bir nükte ve hizmet vardır ki bunu teemmül etmek lâzım gelir. Biz

bunda « وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ » mazmununa bir işaret buluyoruz. Ba'zı

Ehadîs ve âsardan anlaşıldığına göre altıncı gün hayvanatın halkolunduğu devirdir ki Âdem bunun

ikindisinde ya'ni âhirinde halk olunmuştur. Demek ki o gün saltanatı ilâhiyye halkı hayat ile cereyan

ediyordu ve bu cereyanın tecelligâhı su bulunuyordu bakınız bu nükteyi şu ta'lil ve hikmet ne güzel te'yid ve

tavzih ediyor:

﴿ لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾ şunun için ki sizi imtihan etsin: amelce en güzel

hanginiz? bunu görsün. İşte o halk veya cereyanı Arşın başlıca hikmeti, sonunda siz insanları halk ve

kaidei teklifi takrir ile bu Dünyayı dari teklif ve iptilâ yaparak sizi imtihanı çekmek ve bu suretle en güzel

amel yapan hanginiz olduğunu görüb bil'ahare ona göre muamele eylemek içindir. - «

« عَرَّشُهُ عَلَى الْمَاءِ » Semavât ve Arzın halkından evvel olduğuna zahib olan müfessirîn, işbu «

« خَاق » nın « لِيَبْلُوكُمْ » « لام

sh:»2762

fi'line müteallık olduğunu söylüyorlar. Semavat ve Arzın yaradılması bu hikmet ve akıbet ile alâkadardır

demek olur. Lâkin izah ettiğimiz ma'nâ ve nükteye nazaran bunun « كان » ye müteallık olması daha

karib ve daha münasibdir. (Sûrei «Yunûs» te «

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ

Burada Hazreti Peygamberden şöyle bir tefsir rivayet edilmektedir. = «

لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَقْلاً وَأَوْرَعُ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَأَسْرَعُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ

sakınır ve Allaha tâatte en seri' olacak?». Görülüyor ki bunda ahseni amel ta'rif buyurulmuş ve

bunun

birinci şartı en güzel akıl ya'ni nîk-ü bedi temyiz ile hüsni idrâk ve ihtiyar olduğu anlatılmıştır. Binaenaleyh

âkıl yiyeceği rızkı değil,

hikmeti hilkati olan ahseni ameli düşünmeli ve Allah tealânın nazarına lâyük en güzel ameli ihtiyar etmelidir

ki sonunda kendini

kurtarabilsin.

﴿وَلَعِنَّا قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ﴾ Maamafih kasem olsun

ki sen onlara «siz öldükten sonra muhakkak ba'solunacaksınız» der isen - burada bir icazı belîğ vardır.

Uzun bir söz kısaca anlatılmıştır. Ya'ni teklif ve imtihanın muktezası bu Dünyanın sonunda bir Âhiret

olması ve burada mü'minlerin orada Allahın huzuruna sevk olunarak mes'ul edilip Dünyadaki amellerinin

hüsn-ü kubhuna göre sevab veya ıkab

ile mücazat veya mükâfat görmeleridir. Hiç şüphe yok, insanlar öldükten sonra muhakkak

ba'solunacaklardır. Maamafih ey Allahın

Resülü emin ol ki sen insanlara bunu tebliğ edib «siz gerek güzel amel yapın gerek çirkin her halde

ba'delmevt ba's olunacaksınız» dedin mi ﴿لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ kâfirler-akıl ve

iradelerini imansızlıkla örtmüş olanlar-elbette ve elbette diyecekler ki

﴿إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ bu açık bir büyüden başka bir şey değil - ya'ni bu söz

sh:»2763

adam aldatmaktan, göz boyamaktan ibaret diyecekler, Âhret, ba's ba'delmevt, mes'ulliyet, din sözünü veya

bunları nâtik olan Kur'anı avammı nasıl aldatıp, Dünya lezzetlerinden ve hurriyetlerinden men' ile istibdada

inkıyad ettirerek üzerlerinde tahakküm etmek için uydurulmuş bir hud'a ve efsûn hem de açık bir efsûn

addeyliyecekler, ölen, dirilir mi imiş!... Bu artık açıktan açığa bir hurafe değil mi? Deyib gâvurluk edecekler

ki bunların hepsine azâb, mev'uddur.

8. ﴿وَلَعِنَّا آخِرَنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ﴾ Ve eğer bunlardan

sayılı - ya'ni mahdud ve az - bir kısmına, yahud bir müddete kadar azâbı te'hîr edersek

﴿لَيَقُولَنَّ مَا يَحْبِسُهُ﴾ her halde onu ne durduruyor? diyecekler - ya'ni Allah kâfirlere azâb

edecekmiş de şu sayılı azılı kâfirlere neye etmiyor, durduruyor, bunlara azâbı ne habs-ü men' ediyor?

demek ki «وَأَنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْ اَخَافُ عَلَیْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ» gibi

korutmalar boş şeyler diye alây ederek azâbı isti'cal edecekler

﴿اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ﴾ iyi bil ki o - azâb - onlara geleceği

﴿وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِؤْنَ﴾ gün başlarından defolunacak değildir

Ve istihza etmekte buldukları şey kendilerini kuşatmış bulunacaktır.

﴿٩﴾ وَلَعْنِ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ رَحْمَةٍ ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهٗ

لَيُوسُ كَفُوْرٌ ﴿١٠﴾ وَلَعْنِ اَذَقْنَاهُ نِعْمًاۙ بَعْدَ ضِرَّآءٍ مَّسُوْرَةٍ

لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّيۙ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ﴿١١﴾

sh:»2764

﴿١١﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَمَلُوْا الصَّٰلِحٰتِۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ

مَغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿١٢﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىۙ اِلَيْكَ

وَضَائِقُۙ بِهٖۙ صَدْرُكَۙ اَنْ يَقُوْلُوْا لَوْلَاۙ اُنزِلَ عَلَیْهِۙ كَنْزٌۙ اَوْ جَاءَ مَعَهُ

مَلِكٌ أِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَاتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَاذْعُوا مِنِ اسْتِطْعَتِمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤﴾ فَالِمَّ يَسْتَحِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٥﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٦﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

sh:»2765

﴿١٧﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمَنْ قَبْلَهُ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مَرِيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ

الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ ۗ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى
الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا
عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا
مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ
يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا
يُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٢﴾ لَاجِرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ

الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٣﴾

sh:»2766

﴿٢٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَى
رَبِّهِمْ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٤﴾ مَثَلُ
الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصْمَى وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ
مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

Meali Şerif

Ve şayed insana tarafımızdan bir rahmet tattırır sonra da onu ondan alıverirsek şüphesiz ki o çok me'yustur, nankördür 9 Ve şayed ona dokunan bir zarruretten sonra bir saadet tattırırverirsek, her halde benden bütün seyyiat gitti der ve şüphesiz sevinir öğünür 10 Ancak her iki halde sabredib salih salih ameller işliyenler başka, işte onlar için bir mağrifet ve büyük bir ecir var 11 Şimdi ihtimal ki sen "ona bir hazine indirilse ya veya beraberindeki bir Melek gelse ya" diyorlar diye göğüsün daralarak sana vahyolunanın ba'zısını bu sebeble terkedecek olursun, fakat sen sırf bir nezîrsin' Allah ise, her şey'e karşı vekil 12 Yoksa, onu kendi uydurdu mu diyorlar? Öyle ise de; haydin onun gibi uydurma on sûre getirin, Allahdan başka gücünüzün yettiğini de çağırın, eğer doğru söylüyorsanız bunu yaparsınız 13 Yok eğer bunun üzerine size cevap veremedilerse artık bilin ki o ancak Allahın ilmiyle indirilmiştir ve ondan başka ilâh yoktur, nasıl artık teslim ediyor müsliman oluyorsunuz değil mi? 14 Her kim Dünya hayatı ve zinetini murad ederse biz, onlara amellerini Dünyada tamamen öderiz, ve bu babda kendilerine densizlik yapılmaz 15 Fakat onlar Âhirette öyle olurlar ki kendilerine ateşten başka bir şey yoktur ve orada işledikleri bütün iyilikler heder olmuştur ve bütün yaptıkları boştur 16 Ya onlara benzer mi? artık o kim rabbından bir beyyine üzerinde bulunmuş hem bunu ondan bir şâhid ta'kib ediyor hem de önünden bir

sh:»2767

imam ve rahmet olarak Musânın kitabı var, işte bunlar ona iman ederler, hiziblerden her kim de ona

küfrederse artık ateş onun mev'ididir, sakın bunda şüpheyeye düşme, çünkü bu haktır rabbındandır ve lâkin

nâsın ekserisi iymana gelmezler 17 Hem bir yalanı Allaha iftira edenden daha zalim kim olabilir? Bunlar

rablarına arzolanacaklar, şâhidler de şöyle diyecekler: tâ şunlar rablarına karşı

yalan söyleyenler, haberiniz olsun Allahın lâ'neti zalimler üstüne 18 Onlar ki Allah yolundan men'ederler ve

onu eğriltmek isterler, hem de Âhireti onlar münkirdirler 19 Bunlar Arzda âciz bırakacak değıllerdir,

kendilerini Allahdan kurtaracak bir hâmeleri de yoktur, onlara azâb katlanacaktır, hem işitmeğe tahammül

edemiyorlardı hem de görmüyorlardı 20 İşte bunlar kendilerine yazık etmiş kimselerdir ve o iftira ettikleri

uydurmaları hep kendilerinden gâib olup gitmişlerdir 21 Şüphe yok bunlar Âhirette en ziyade husran

çekenlerdir 22 Fakat iman edip salih salih ameller yapanlar ve mevlâlarına edeb ve itmi'nan ile itaatkâr

olanlar işte bunlar eshabı Cennet hep orada muhalledirler 23 Bu iki fırkanın meseli kör ve sağır ile gören

ve işiten gibidir, hiç bunlar müsavi olurlar mı? Artık düşünmezsiniz?24

9. ﴿وَلَعِنَّا الْإِنْسَانَ مِمَّا رَحْمَةً﴾ Hakikaten biz, o insana - ahseni amel ile

imtihan olunmak için yaratılmış olan insan cinsinden birine - tarafımızdan bir rahmet, bir ni'met tattırır da

﴿إِنَّهُ لَيُوسُفُ كَفُورٌ﴾ sonra onu ondan nezi' ediverirsek ﴿ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ﴾

şüphe yok ki o çok me'yustur, çok nankördür. - İlerisi hakkında bütün ümidini keser, Allah, yine verir demez,

geçmişi de hemen unuttur, bu gün vermedi ise dün verdi ya, demez, şükretmez, büsbütün bir nankör kesilir,

hepsini inkâra kadar gider, küfürler eder, tevbe ve istiğfar hatırına gelmez.

10. ﴿وَلَعِنَّا نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسْتَه﴾ Ve şayed ona dokunmuş olan bir

sıkıntıdan sonra

sh:»2768

hoş bir ni'met tattırırversek - meselâ hasta iken iyileşir, zügürt iken zenginleşiverir, zelil iken azîz, ma'zul iken

mansûb oluverirse ﴿لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي﴾ her halde benden o

kötülükler, o musibetler gitti der - bir daha başına sıkıntı gelmiyecek zanneder

﴿إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ﴾ artık ferih fehurdur - Allah korkusu hatırına gelmez, ferahlı ferahlı

gururlanır, o ni'metin hukukunu eda ile hamd-ü şükredecek yerde onunla şuna buna iftihar eder durur.

Hasılı insan Dünyada ya ni'metten ya zarureten hali olmaz. Gâh onunla gâh bununla imtihan olunur. Ve

insan fitraten rahmetten zevkiyab ve nez'inden müteallim olur. Her iki halde rahmetten rahmâni rahîmi ve

nez'inden onun ihtiyarını, hikmet ve imtihanını ve nihayet gadab-ü azâbını tefekkür ederek mucibince

Âhretini düşünüp ahseni amele sa'yetmek lâzım gelirken insan cinsinde öyle zalûm ve cehûl bir haleti

ruhiyye vardır ki çokları mun'ımı düşünmez, ni'met ve zaruretin gayei hikmetiyle alâkadar olmaz da ni'met

tecribesi gördüğü halde o elinden alınırverdiği zaman her şeyi unuttur bir yeûs ve kefûr kesilir. Ve böyle

zaruret tecribesi gördüğü halde bir ni'met tadınca da bir daha acı görmesi imkân ve ihtimali kalmamış ve o

ni'met, sırf kendisinin eseri kudreti imiş gibi istikbalden emin olarak ferahlanır, iftihar eder durur ki

zikrolunan inkâr ve istihzalar bu haleti ruhiyye ile alâkadardır.

11. ﴿إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا﴾ Ancak sabreden - darrâ da me'yus, na'mâda mağrur olmayıp

da her iki halde sabreden ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ve salih salih - ya'ni Allaha yaraşır,

Allahın nazarına lâyık - işler yapanlar müstesna

﴿أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ işte bunlar için bir mağrifet ve büyük ecir vardır.

- Diğerlerine ise bervechi bâlâ azâb.

sh:»2769

12. ﴿فَلَعَلَّكَ﴾ İmdi sen ihtimal ki - öyle münkir, müstehzi, kefûr, fehur insanlara karşı

﴿تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ﴾ sana vahy olunanların ba'zısını terkedecek olursun

- ya'ni nübüvvet ve risaletini isbat edecek olan âyetleri onlara okumayıp bırakacak olursun

﴿وَضَائِقُ بِهِ صَدْرُكَ﴾ ve onunla göğsün daralır - ya'ni o vahyolunan âyetlerin ba'zısını

onlara kıraet ve tebliğ ederken belki sıkılırsın -

﴿أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ﴾ ona bir

hazîne indirilseydi ya, veya beraberinde bir Melek gelseydi ya diyorlar diye - ya'ni haktan göğüslerini

çeviren o kefûr ve fehur kâfirlerin bir kısmı, «o Allahın Resulü ise neye uğraşüyor, üzerine Gökten bir hazîne

indirilirse ya» diyorlar. Netekim Mekke ruesası «şu Mekke dağları altın olurse ya» demişlerdi. Diğer bir

kısmı da «beraberinde Melâike gelip onun Peygamberliğine şahidlik edirse de görsek ya» diyorlar.

Böyle diyorlar diye beşerî bir hiss-ü icthadın, sıkılıb çekinmesi ise tabî olmakla hasbelbeşeriyye senin de

sıkılman ve bundan dolayı ba'zı âyetleri onlara okuyub tebliğ etmekten çekinmen ihtimal dahilindedir. Fakat

sakın bırakma ve sıkılma, her ne vahyolunursa tebliğ et, onların dediklerine ehemmiyet verme

﴿إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ﴾ sen ancak bir nezîrsin

tevekkül ve i'timad et, o seni muhafaza eder ve dilerse kenz veya Melek de gönderir. Netekim bil'ahare «

Bedr » muharebesinde binlerle Melâike gönderdi, gösterdi ve onlara «

فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ» buyurdu.

13. ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرِيهِ﴾ Ya... onu - o Kur'anı Muhammed - kendi uydurdu, iftira etti mi

diyorlar?

sh:»2770

﴿قُلْ فَاتُوا بَعْشَرَ سُورٍ مِثْلَهُ مُفْتَرِيَاتٍ﴾ Öyle ise, de, haydi bakayım uydurma
olarak buna mümâsil on sûre getirin ﴿وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ ve

Allahdan maada her kimi çağırabilirsiniz çağırın, ya'ni kendisine güvendiğiniz, tanıdığınız ilâhlardan

gücünüzün yettiğine müracaat edin - ﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ eğer sadık iseniz - böyle

yapmanız lâzım gelir. Ya'ni Muhammed, Kur'anı kendi uydurub Allaha isnad ve iftira ediyor diye iddiada

doğru söylüyorsanız her halde kendiniz olmazsa dilediğiniz kimselere ve perestiş ettiğiniz ma'budlara

müracaat etmek suretiyle olsun buna bir nazîre bulabilmeniz iktiza eder. Maamafih siz hepsi şöyle dursun

İâekal on Sûresine olsun nazîre yapınız bakayım!... diye hepsini tehdidi ve müsabakaya da'vet et,

Allahdan başkasına

meydan oku, hiç sıkılma ve çekinme.

14. ﴿فَالَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ﴾ Bunun üzerine size cevap vermezlerse - ya'ni Kur'anın on

Sûresini bile tanzîrden âciz kalırlarsa ki sûrei «Bakare» de ma'lûm olduğu üzere bu bil'ahare bir Sûreye

kadar indirilmiş olduğu halde yine âciz kalmışlardır. ﴿فَاعْلَمُوا﴾ o halde hepiniz biliniz ki:

1- ﴿أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ﴾ O hiç şüphesiz Allahın ilmiyle inzal olunmuştur. - Kur'an,

gerek arabiyi mübîn olan nazmı ve gerek ma'nâsında muhtevi olduğu gaybe müteallık haberleri, emirleri

nehileri, inzarları tebşirleri ile bütün ukul ve efhâmın fevkında Allah tealânın ilmi mahsusiyile inzal

buyurulmuş bir mu'cizeî bâhire, bir beyyinci ilâhiyyedir.

2- ﴿وَأَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ Ve ondan başka ilâh yoktur. - Ülûhiyyette ve ahkâmı

ülûhiyyette

sh:»2771

Allah tealâya hiç bir şerik ve nâzir yoktur. Anın kadir olduğuna kimse kadir olamaz

﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ Binaenaleyh siz müsliman mısınız? - Ya'ni islâmda karar kılıyor

musunuz? İhlas ile Allaha teslimi nefis ederek niza' ve muhalefeti kesib selâmet yolunu tutan halis muhlis

mü'mini müvahhid olmağa karar veriyor musunuz? Öyle amma Dünyada ziynet ve ihtişam içinde ferih fahur

yaşayan bunca kâfirler var. Bunlar bu servet ve samana nereden buluyor? diye bir şüphe hatıra gelecek

olursa şunu bilmelidir ki:

15. ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾ Her kim Dünya hayat ve

ziynetini isterse - ya'ni muradı niyyeti hep bu olur, buna çalışırsa

﴿نُوفَّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا﴾ Dünyada amellerini kendilerine tevfiye ederiz,

baligan mâbelag iyfa eder verimiz ﴿وَهُمْ فِيهَا لَا يَبْخَسُونَ﴾ o halde bunlar Dünyada

bahse ma'ruz olmazlar. - Ya'ni hakları yenmez, sa'y-ü amellerinin bedelinden hiç bir şey eksik verilmez,

tevkif ve te'cil olunmaz, hepsi sa'y-ü amelinin değerini bu Dünyada behemehal

alır. Hasılı ülûhiyyetin şanı kullarının istediklerini çalıştıklarından aşağı olmamak üzere vermektir. Ve ameller de niyyet ile mütenasibdir. Onun için muradı sırf Dünya olanların sa'y-ü amellerinin mukabili bu Dünyada bütün değeriyle, hattâ fazlasıyla verilir, bitirilir. Bundan «onların hepsinin alessaviyye bütün Dünya muradları hasıl olur» gibi bir ma'nâ tevehhüm olunmamalıdır. Zira tevfiye olunan muradları değil, amelleridir. Binaenaleyh bundan anlaşılın da şudur ki Dünyada insanlar amelde müsabaka ve imtihan için yaratılmış olduklarından her amelin üzerine terettüb edecek iyi ve kötü bir semere vardır. Her çalışan sa'y-ü ameli mukabilinde

behemehal bir semereye irer « **وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يَرَى** » olur ki, bu semere kendi isteği

muradı kadar olmasa bile her halde amelinin

sh:»2772

değerinden de aşağı olmaz. Meselâ bir cevher bulmak için denize dalmıya çalışan bir kimse aradığı

cevheri bulamasa da denize dalmak maksadına irer. Buna da acı veya tatlı bir netice terettüb eder. Ya

dalgıcılığı öğrenir veya bir kazaya uğrar. Ve her hangi bir amelin asıl semerisi indallah ona tertib ve takdir edilmiş olan neticesidir. A'zamî hakkı da bundan sahibi amelin gözetmiş olduğu maksad ve gayeyi

geçmemektir. Onun için en büyük muradları fâni olan Dünya hayat ve ziynetinden ibaret bulunanların amellerinin ecri de hayatı Dünyadan ileri geçmez, bakıyâta irmez. Bunlar maksad ve niyyetlerine göre sa'y-ü amellerinin bütün mükâfatını Dünyada almış tüketmiş bulunurlar. Sonuna gelince:

16. ﴿أُولَٰئِكَ﴾ bunlar - Dünya hayat ve ziynetini murad eder olanlar ﴿الَّذِينَ﴾ o mahrumlardır ki ﴿لَيْسَ لَهُمْ فِي الْأَخِرَةِ إِلَّا النَّارُ﴾ Âhrette kendilerine ateşten başka hiç bir şey yoktur. ﴿وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا﴾ ve bütün işledikleri orada

habtolmuş bulunur. - Ya'ni Dünyada bir iyilik de işlemiş bulunsalar hüsn i niyyetleri olmadığı, bütün

san'atlarını mücerred Dünya hayatı için yapmış buldukları cihetle Âhrette hepsinin hiçliği, boş birer

san'ia olduğu tezahür eder. ﴿وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ve her ne yaparlarsa

bâtıldır. - Haddi zatında boştur, dipsizdir, sonu yoktur. Çünkü Dünya hayatı haddi zatında fâni olduğundan

onu tutmak veya tezyin etmek için her ne yapılırsa boştur. Ecel gelince hepsini siler, süpürür götürür. Daha

açıkçası Allahdan başkası fâni olduğundan mahza Allah için yapılmış olmıyan her amel bâtıdır.«

«كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ، وَيَبْقَىٰ وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ»

sh:»2773

17. ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنَةٍ مِنْ رَبِّهِ﴾ imdi Rabbından bir beyyine üzerine olan -

ya'ni akl-ü iz'anı bulunan ﴿وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ﴾ ve onu ondan bir şâhid ta'kib eden - ya'ni

yine Rabbından bir şâhid olarak gelen mu'cizeî Kur'anın şehadeti ile de saniyen te'yid ve tesbit edilen,

salisen ﴿وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً﴾ daha evvelinden de bir

imam ve rahmet olarak Musanın kitabı, şâhidi bulunan kimse artık onlara benzer mi? ﴿أُولَٰئِكَ﴾

bunlar bu evsaf ile muttasıf olan, yanında

Rabbından bir beyyinesi, parlak bir bürhanı ırfanı ve ardında önünde iki mukaddes şâhidi bulunan

kimseler, ya'ni Muhammed ve eshabı ﴿يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ ona iman ederler - ya'ni dini islâmı tasdik

ederler ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ﴾ ve muhtelif hizıblerden - fırkalardan - her kim

buna küfrederse ﴿فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾ onun da mev'ud yeri ateştir. -

﴿فَلَا تَكُ فِي مَرِيَةٍ مِنْهُ﴾ binaenaleyh bunda, bu kitabda hiç şüpheden olmasın

﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ve lâkin nâsin ekserîsi iman etmezler -

Çünkü akli selîmleri ve vicdanı müstakimleri yoktur, hayatı Dünya şehevatile kalbleri körlenmiştir.

18. ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ . . .﴾ ilâ

﴿. . . هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

Başlıca tezekkür olunacak misaller:

- 1 :

﴿٢٥﴾ ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾

﴿٢٦﴾ ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ﴾

﴿الِيم﴾

﴿٢٧﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرِيكَ إِلَّا بَشَرًا
مِثْلَنَا وَمَا نَرِيكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادْنَا بِأَدَى الرَّأْيِ
وَمَا نَرِي لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٨﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَأَتَيْنِي رَحْمَةً مِنْ
عِنْدِهِ فَعَمَّيْتُ عَلَيْكُمْ أَنْزِلْمُكُومَهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٩﴾
وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا
بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرِيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٣٠﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتَهُمْ أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٣١﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ
الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ أَنِّي مُلْكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ
يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ
الظَّالِمِينَ ﴿٣٢﴾

﴿٣٢﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَكُثِرَتْ جِدَالِنَا فَاتْنَا بِمَا
تَعَدْنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣٣﴾ قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ
اللّٰهُ اِنْ شَاءَ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٣٤﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيَّ
اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ
رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٥﴾ اَمْ يَقُولُوْنَ افْتَرِيْهِ قُلْ اِنْ افْتَرَيْتُهُ
فَعَلَيَّْ اِجْرَامِيْ وَاِنَّا بَرِيْءٌ مِّمَّا تُجْرِمُوْنَ ﴿٣٦﴾ وَاَوْحِيَ اِلَى
نُوْحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا
كَانُوا يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٧﴾ وَاَصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوْحِيْنَا
وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَيَصْنَعِ
الْفُلْكَ وَكَلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلًا مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ
تَسَخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُوْنَ ﴿٣٩﴾ فَسَوْفَ
تَعْلَمُوْنَ مَنْ يَّاتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

﴿٤٠﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ
 كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ
 وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤١﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ
 مَجْرِيهَا وَمُرْسِيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ
 فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ
 ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٣﴾ قَالَ سَاوِيَ إِلَىٰ
 جِبَلٍ يَْعَصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا
 مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمَغْرِقِينَ ﴿٤٤﴾
 وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَّمَاءُ اقْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ
 وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَىٰ الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ
 الظَّالِمِينَ ﴿٤٥﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ
 أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٦﴾

﴿٤٦﴾ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ

فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ
الْجَاهِلِينَ ﴿٤٧﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ
لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٨﴾
قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ
مَعَكَ وَأُمَّمٌ سَنَمِتُهُمْ فِي سُهُودٍ ثُمَّ يَمْسُهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٩﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için vaktiyle Nuhu kavmine gönderdik; şöyle diye ki haberiniz olsun ben size azâbın

sebeblerini ve halâsın yolunu beyan eden bir nezîrim 25 Allahdan başkasına ibadet etmeyin, cidden ben

size elîm bir günün azâbından korkuyorum 26 Buna karşı kavminden küfüreden cümhur cemahat dediler

ki: biz seni ancak bizim gibi bir beşer görüyoruz ve sana tâbi' olanları da ilk nazarda en aşağılıklarımızdan

ibaret görüyoruz, sizin bize fazla bir meziyyetinizi de görmüyoruz, hattâ sizi zannediyoruz ki yalancılarsınız

27 Ey kavmim! dedi: söyleyin bakayım reyiniz nedir? Eğer ben rabbımdan (bir beyyine) açık bir bürhan

üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet bahşetmiş de size onu göreceğ göz verilmemiş ise biz size

onu istemediğiniz halde ilzam mı edeceğiz? 28 Hem ey kavmim! Buna karşı ben sizden bir mal

istemiyorum, benim ecrim ancak Allaha âiddir, ve ben o iman edenleri

sh:»2778

koğacak değilim, elbette onlar rablarına kavuşacaklar, ve lâkin ben sizi cahillik eder bir kavim görüyorum

29 Hem ey kavmim! Ben onları koğarsam Allahdan beni kim kurtaracak? Artık bir düşünmez misiniz? Ben

size ne Allahın hazîneleri benim yanımda, ne de gaybı bilirim demiyorum, ben bir Meleğim de demiyorum,

o sizin gözlerinizin horladıkları hakkında Allah, onlara hiç bir hayır vermez de demem, onların içlerindeki

en iyi bilen, Allahdır, ben o halde zalimlerden olmuş olurum 31 Ey Nuh ! dediler : cidden bize mücadele

ettin, cidalimizde çok ileri de gittin, de haydi bizi tehdid edib durduğun azâbı getir de görelim, sadıklardan

isen 32 Onu, dedi: ancak Allah getirir: dilerse, ve siz onu âciz bırakacak değilsiniz 33 Ben size nasihat

etmek istemiş isem de Allah sizi helâk etmek murad

ediyorsa benim nasihatim size fâide de vermez, rabbınız o, ve siz nihayet ona irca' edileceksiniz 34 Yoksa

onu uydurdu mu diyorlar? De ki: eğer uydurdumsa vebali benim boynumadır, halbuki ben sizin

yüklendiğiniz vebalden berîyim 35 Bir de Nuha vahyolunmuştu ki haberin olsun kavminden iman etmiş

olanlardan maada hiç biri iymān etmiyecek, onun için her ne yaparlarsa gam yeme de 36 Bizim
nezaretimiz altında ve vahyimiz dâiresinde gemi yap, hem o zulmedenler hakkında bana hitab etme' çünkü
onlar garkedilecekler 37 Gemi yapıyordu, kavminden her hangi bir guruh de yanından geçtikçe onunla
eğleniyorlar, dedi: bizimle eğleniyorsanız, biz de sizi sizin eğlendiğiniz gibi eğleneceğiz 38 İleride
bileceksiniz kime rüsvay edecek azâb gelecek ve daimi azâb başına inecek 39 Nihayet emrimiz geldiği ve
tennur feveran ettiği vakit dedik ki: yükle içine her birinden ikişer çift, ve aleyhinde hüküm sebkemiş
olandan maada ehlini ve iymān edenleri, maamafih pek azından maadası beraberinde iymān etmemiştir,
dedi 40 binin içine, Allahın ismile mecrasında da mürsâsında da, hakikat rabbim şüphesiz bir gafuri
rahîmdir 41 Gemi, içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgalar içinde akıp gidiyordu, Nuh, oğluna bağırdı, ayrı
bir

sh:»2779

yere çekilmişti, ay oğlum, gel bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma dedi 42 O, ben: beni sudan
koruyacak bir dağa sığınacağım dedi, bu gün, dedi: Allahın emrinden koruyacak yoktur, meğer ki o rahmet
buyıra derken, dalga aralarına giriverdi, o da boğulanlardan oldu 43 bir de denildi: ey Arz! Yut suyunu ve

ey Semâ! Açıl, su çekildi iş bitirildi ve gemi, Cudf üzerinde durdu, o zalim kavme defolun denilmişti 44 Nuh,

rabbına nidâ etti de ya rabb: dedi elbette oğlum benim ehlimdendir ve elbette senin va'din haktır ve sen

ahkemülhâkimînsin Ya Nuh! buyurdu: o senin ehlinden değil, o gayri salih bir amel, binaenaleyh

bilmediğin şey'in benden isteme ben seni câhillerden olmaktan tahzir ederim 46 Ya rabb! Dedi:

senden

bilmediğim şey'i istemekten sana sığınırım, sen bana mağrifetini reva, rahmetini atâ kılmazsan ben husrâna

düşenlerden olurum 47 Ya Nuh! Denildi: in bizden bir selâm ve bir çok berekât ile sana ve beraberindeki

kimselerden bir çok ümmetlere, daha bir çok ümmetler; ileride onları da müstefid edeceğiz, sonra onlara

bizden bir elîm azâb dokunacak 48

25. ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا﴾ Kasem olsun ki vaktiyle de Resul yaptık gönderdik

﴿نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ الْخ﴾ Nuhu kavmine... ilh.-bu Sürenin kıssaları da sûrei A'raftakine

şebihdir. Bunda da onun gibi evvelâ Nuh ile başlanmış, sonra Hud, sonra Salih sonra Lût (şu kadar ki

burada buna İbrahim ile bir mukaddime yapılmış, sonra Şuayb, sonra da Musâ ve Harun zikrolunmuş)

Fakat bunlar oradakilerin bir tekrarı değil, başka başka noktaları, nükteleri, hikmetleri, ibretleri muhtevî

tafsilleridir. Mevzu' ve gaye bir olmakla beraber mazlumların ayrı hususiyetleri vardır. Bu kıssalar, o kadar güzel iberi, hikem ve nasayihi ihtiva etmektedir ki her biri cildlerle tafsile müsaid ilhamlar bahşedecek birer sahifei hikmettir. Lakin biz bunların böyle telhıs ve tefrikındaki hikmeti beyanı ihlâl etmemek için ekserisinde

sh:»2780

sadece misal ile iktifa ediyoruz. Binaenaleyh tavsiye ederiz ki bunları basit bir surette okuyub geçivermemeli, iyice tefekkür ve teemmül etmeli, ibret nazariyle dersi ilham almak için okumalıdır.

38. ﴿وَيَصْنَعُ الْفُلُكُ﴾ Gemi yapıyordu - Hazreti Nuhun gemisinin evsafı hakkında ba'zı

sözler nakl - olunmuştur. Ezcümle denilmiştir ki

tulü üç yüz zira', arzı elli zira', semada tulü, ya'ni su kesiminden yukarı irtifaı otuz zira', sactan ma'mul üç

anbarlı bir gemi idi,

Hasenden naklolunduğuna göre de tul bin iki yüz, arzı altı yüz zira', imiş. Fakat bu gibi tafsilâta girişmek

bihude, doğrusunu ta'yin

imkansızdır. Bu babda Kur'andan ma'lm olan şudur ki kavminin mminlerini ve ihtiyacları bulunan şeyleri

ve her hayvandan iki eşi,

ya'ni bir çifti istiab edecek vs'atte imiş. Ancak bize bu geminin yelken gemisi olmayıb vapur gibi ocaklı ve

istim gibi feveranlı, ya'ni

kaynayıb fişkıran bir kuvvei muharrikeyi haiz bir gemi olduğunu ifham eden şu cümle pek ziyade şayanı

dikkattir:

40. ﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ﴾ Ta ki emrimiz geldi ve tennur

feveran etti - ya'ni bu gayeye gelinceye kadar Nuh gemi sun'una devam eyliyor. Kavmi de alay ediyordu - O

vakit ﴿قُلْنَا اِحْمِلْ فِيهَا﴾ yükle, dedik ona ilh -

TENNUR lugatte kapalı bir ocak, bir fırındır ki lisanımızda en ziyade «tandır» ta'bir olunur. Leys demiştir ki «tennur umumiyetle her lisana geçmiş bir lafızdır. Arkadaşı «tennar» dır.» Ezherî de demiştir ki: «bu delâlet eder ki isim ba'zan a'cemî olur. Arab onu ta'rib eder de Arabî olur. Ve buna delil, aslı tennar olmasındır. Bundan evvel kelâmı Arabda tennur, ma'ruf değıldir. Bunun nazırı başka lisandan Arabcaya girmiş olan diybac, dinar, sündüs, istebrak gibi kelimelerdir ki Arab bunlarla tekellüm edince hep Arabî olmuşlardır.» اهـ .

sh:»2781

FEVERAN da ma'lûmdur ki kuvvet ve şiddetle kaynamak, fişkırmaktır. Şimdi biz gemiden bahsolunurken tam ocak, feveran ettiği sırada yük emri verildiğini işittiğimiz zaman o geminin harekete müheyya fayrab vaz'iyetinde bir vapur olduğunu anlamakta hiç tereddüd etmeyiz. Lâkin vapuru görmemiş olanlar buna intikal edemez ve «aceba bu ocak feveranı ne demektir. Bu olsa, olsa bir işaret olacaktır» diye düşünmekte ma'zur olurlar.

Eslâfi müfessirîn bunun hakkında muhtelif ma'nâlar kayd ve nakl etmişlerdir ki bunları burada telhıs edelim:

1 - Ekser müfessîrin tennurun hakikaten bir ocak ma'nâsına olduğunda müttefiktir. Kimisi Nuha mahsus bir tennur idi demiş. Bir çoğu ekmeğe pişirilen bir fırın idi demiş, bunu da kimi Âdemden kalma idi demiş, kimi Hazreti Nuhun zevcesinin ekmeğe pişirdiği bir tennur idi demiş, kimi taştan idi, kimi Kûfe tarafında idi demiş ve hattâ Hazreti Aliden Kûfe mescidinin yerinde idi diye bir söz nakledilmiş, kimi Şamda - «Ayni verdan» nam mevzî'de, kimi de Hindde idi demiş ve bütün bunlar feverânı suyun kazanda kaynar gibi fırından kaynayıp fişkırmasıyla izzah etmişlerdir. Böyle bir feverân âyette niçin geminin inşasına bir müntehâ ve yüklenmesi emrine bir şart ve mebde gösterilmiş? Bunun vechine gelince de Allah tealâ, bunu Hazreti Nuha tufanın başlayacağına bir alâmet olmak üzere ta'yin buyurub önce haber vermiş ve binaenaleyh bu alâmet ve mu'cize zuhur ettiği zaman yüklemek emrini vermiş demişler. Fakat bir kısmı müfessîrin bu vechi baîd görmüşler ve başka ma'nâlar vermişlerdir. Bu suretle:

2 - Arabda ba'zan Yer yüzüne de tennur ıtlakı vaki' olduğundan tennurun feverânı yer yüzünden suların fişkırması olacak. Netekim sûrei «Kamer» de «

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ، وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا

فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ» buyurulmuştur demişler. Kürei Arzın bir büyük fırın

ma'nâsında olduğunu iş'ar eden

sh:»2782

bu kavil dahi şayanı dikkat ise de bu surette feverana yakışan ma'na su fişkırması değil, ateş püskürmesi olurdu.

3 - Tennurdan murad, Arzın şerefli ve yüksek mevzi'leri demektir ki bir harika olarak oralara bile sular

fişkirmiştir demişler.

4 - Farettenur, şefak attı, sabah oldu ma'nâsına gelir denilmiş ve bunun Hazreti Aliden menkul olduğu

söylenmiş.

5 - İş kızıştı, şiddetlendi ma'nâsına = « حَمَى الْوَطَيْسُ » fırın kızdı denildiği gibi « farattennur » da

böyledir denilmiş. Lâkin bu dört ma'nânın dördü de mecaz ve zati mes'ele, harikul'âde bir hâdiseye ait

bulunduğu cihetle cümhuri müfessirîn tennur kelimesinin hakikî ma'nâsından udule sebep olmadığını

söylemektedirler.

6 - Ebû Hayyan tefsirinde Hasenden rivayet olarak tennur = «

مَوْضِعُ اجْتِمَاعِ الْمَاءِ فِي السَّفِينَةِ» gemide suyun mevzi'li ictimai» diye nakl

edilmiştir ki bu ifade hemen hemen geminin kazanını andırıyor. Görülüyor ki müfessirînin rivayetlerinin bir

hayli noktaları arz ettiğimiz ma'naya temas eder bir haldedir. Rivayetlerdeki bu tafsilât da görüldükten

sonra biz şimdi bihakkın diye biliriz ki tennurun hakikaten bir ocak olması aynı zamanda onun gemide su

toplanan bir kazan ile müterafık olmasına mani' değildir. Cümhurun ocak rivayetile bu rivayet beyninde

münafat yoktur. «Lâmi ahd» ile «ettennur» buyurulması bunun gemiye ait bir tennur olmasında zâhirdir.

Aynı zamanda Hazreti Nuha mahsus bir tennur olması da buna münafi değildir. Çünkü bu onun bir

mu'cizesidir. Sahib Keşşafın da tashiri vechile ayette « حَتَّى » gayesi yukarıda ki « يَصْنَعُ » fi'line

müteallik olub ma'na « يَصْنَعُ الْفُلْكَ حَتَّى » demek olduğu cihetle tennurun feveranı gemideki

san'atın bir nihayeti ve haml-ü hareket emrinin şart ve mebdei gösterilmiş bulunduğunda mülâhaza edilirse

tennurun feveranı geminin kuvvei muharrikesini anlattığı ve « فَارَ التَّنُورِ » bu günkü ta'bire göre

sh:»2783

«nihayet emrimiz gelib gemi fayrab edildiği vakıt» demek olduğu tezahür eder. Ve bunda tennur ve

feverân kelimeleri hakikat olduğu ve âyetin bu ma'nada gayet zâhir bulunduğu da şüphesizdir.

Binaenaleyh nassta hakikati ve zâhiri bırakıb da te'vil aramağa hiç de sebep yoktur. Geminin inşası tamam

olub fayrab haline gelmesi emri ilâhi olan tufanın başlayacağına bir alâmet olmasında da münafat yoktur.

Âyetin bu zâhirine karşı o zaman öyle bir vapur nasıl yapılabilirdi ve yapılmış olsa bu san'at unutulur mu

idi? gibi bir istib'ad ve tevehhümden başka denecek bir şey de bulunamaz. Halbuki mukaddemâ ma'lûm

olub da sonradan gaib olmuş sanayiı tecribiyyenin bile tarihte misali eksik olmadığı gibi bervecibâlâ - «

وَأَصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِينَا» mantukunca Allah tealânın hıfz-u vahyile yapılmış

olan ve 40. ﴿مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ çifti, ya'ni erkeği dişisi bulunan her şeyden - ki

tafsilini Allah bilir - ikişer dane humule alabilen ve bunlarla beraber Hazreti Nuhun bir oğlundan başka

ehl-ü iyalini ve az miktarda da olsa kavminden iyman etmiş olanları dahi yüklenerek - 42.

﴿وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ﴾ buyrulduğu üzere dağlar gibi dalgalar

içinde cereyan edip giden harikul'âde bir geminin alel'âde bir yelken gemisi farzedilmesi daha müsteb'ad

olacağında şüphe edilemez.

43. ﴿لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ bu gün Allahın emrinden kurtaracak yok -

ya'ni bu gün ba'zı esbabı âdiyyeye iltica ile âfattan halâs mümkün olabilen

mu'tad vekayı' günlerine benzemez ve bu vak'a senin zannettiğin gibi alel'âde bir su değil, Allahın emri

mahsusu olan büyük bir azâbdır. Bundan dağ değil, hiç bir şey kurtaramaz ﴿إِلَّا مِنْ رَحْمَةٍ﴾

ancak onun merhamet ettikleri müstesna - ki bunlar gemide bulunanlardır. Burada

sh:»2784

tufanın umumî olduğu anlaşılıyor ki meşhur olan da budur. Fakat bu umumun Arzdan maada olan âlemlere

tenavülü olmadığında söz yoktur. Netekim sûrei « نوح » ta Hazreti Nuhun duası «

رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْأَرْضَ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا» dır. Binaenaleyh Arzda

derecei şumulü hakkında da Arzın her tarafını değil, o zaman insan ile meskûn olan taraflarını hisaba

almak lâzım gelecektir. Bu surette de Hazreti Nuhun bütün insanlara mı, yoksa bir kavmi mahsusa mı

meb'us olduğu mevzuı bahs olacaktır ki bu nokta, muhtelefün fıhtir. Her halde müşarün'ileyhin meb'us

olduğu insanların buldukları yerde tufanın umumiyeti kat'ı, maverası zannıdır. (Sûrei «Nuh» a bak).

﴿وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ﴾ Derken aralarına dalga

giriverdi ve binaenaleyh gark edilenlerden oldu 44. ﴿وَقِيلَ﴾ ve denildi

﴿وَيَا سَمَاءُ اقْلَعِي﴾ ve ey Arz yut suyunu ﴿يَا أَرْضُ اْبْلَعِي مَاءَكَ﴾

Sema, kes - bu emirlerin ifade ettiği heybeti bir tasavvur etmeli de Yere göğe böyle emr-ü hukm eden

saltanatı ilâhiyenin azamet-ü kibriyasını düşünmeli. Buna ne inkıyad etmez? -

﴿وَوَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ﴾ Su çekildi ve emir icra edildi - azâb emri itmam

olundu, - garkolacak oldu, kurtulacak kurtuldu, iş bitirildi ﴿وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ﴾

gemi de Cûdî üzerine oturdu. -

CÛDî; engince bir dağ ki Musulda denilmiş, Elcezirede de denilmiş, Âmidde denilmiş, Şamda denilmiş.

Ebû Hayyan diyor ki «Cezirede veya Amidde denilmesi Musula kurbıyyetleri hasebiledir. » Bir de

denilmişti ki Cudî her dağa ıtlak edilir bir ismi cinstir. Netekim Zeyd İbni Amr İbni Nüfeylin şu beyti bu

kabildendir:

سبحانه ثم سبحانا يعود له
وقبلنا سبح الجودی والحمد

ki bizden evvel dağ ve buz tesbih etti demektir.

sh:»2785

﴿وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ Ve o zalimler guruhuna defi'olun denildi - Nuh

aleyhisselâma karşı vaz'iyetleri bâlâda beyan olunan ve haklarında

« رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دِيَّارًا » buyurulan o zalim

kavm bu suretle mahvedildi.

48. ﴿قِيلَ يَا نُوحُ﴾ ya Nuh! Denildi ﴿اهْبِطْ﴾ in

﴿بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ﴾ bizden selâmet ve berekât ile

﴿عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِّمَّنْ مَعَكَ﴾ sana ve maiyyetindekilerden - gelecek - nice

ümmetlere - ﴿وَأُمَّم سَنُمَتِّعُهُمْ﴾ nice ümmetler de olacak ki biz onları mütemetti' kılacağız:

Dünya metayıle intifa' ettireceğiz - ﴿ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ sonra da

kendilerine bizden elîm bir azâb dokunacak. - Yukarıda « وَمَا أَمِنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ »

buyurulduğu cihetle Hazreti Nuhun ehlinden ma'ada ma'iyetinde bulunanlar, az kimselerdi, Allah tealâ,

Hazreti Nuha ve bunlara öyle bir selâmet ve berekât ihsan buyurmuş ki bunlar çoğaldıkça çoğalacak ve

kendilerinden bir çok ümmetler gelecek, bunlar da iki kısım olacak, bir kısmı yine o selâmet ve berekâta

mazher olup Kıyamete kadar tekessür ve tezayüd edecek, diğeri bir kısmı da bir müddet Dünya metaından

intifa' edecekse de sonra elîm azâba çarpılacak, Âhîret selâmeti bulmıyacaklardır. Görülüyor ki bu âyet,

eski tarihlerde şayi' olan bir mes'eleyi tevzih ve tashih ediyor. Demek olur ki tufandan sonraki insanlar

yalnız Hazreti Nuhun üç oğlunun sülâlesinden ibaret değildir. Hazreti Nuhun ma'iyetinde bulunan sair

mü'minlerin sülâleleri de mazharı berekât olmuştur. Zira Hazreti Nuhun beraberinde bulunan oğulları «

« وَمَنْ أَمِنٌ وَمَا أَمِنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ » hitabındaki ehlinde dahildir. « وَأَهْلَكَ

buyurulan ma'iyeti ise ehlinin gayrı mü'minlerdir ki selâmet ve berekât ile taltif buyurulan «

« أُمَّمٍ مِّنْ مَّعَكَ » bunların hepsine şamildir. O halde

bütün ümmetlerin evlâdı Nuhtan intişarı hakkındaki nakli tarihî mutlak bir hakikat değil, tağlib tarikiyle bir

ifade olacaktır. Zira bu selâm ve berekâtta en büyük hissa Hazreti Nuha ve evlâdına aiddir. Rivayet

olduğuna göre Hazreti Nuh, Recebin onunda gemiye binmiş ve Muharrem'in onunda inmiş, o gün

şükran olarak oruç tutmuş ve bu, sünnet olmuştur.

Ya Muhammed !

﴿٤٩﴾ تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا
أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

Meali Şerifi

İşte bunlar gayb haberlerinden, sana bunları vahyile bildiriyoruz, bundan evvel onları ne sen bilirdin ne

kavmin, böyle, o halde sabret, her halde akıbet müttekilerindir. 49

Burada Nuh kıssasının hissai ibreti ihtar olunurken sûrei «Yunûs» ün âhirine bir işâret ve te'yid yapılmış ve

bu suretle

bu Sûrenin vechi tesmiyesi olan Hûd kıssasına geçilmiştir. Şöyle ki:

- 2 :

﴿٥٠﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥١﴾

sh:»2787

﴿٥١﴾ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ

فُوتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٣﴾ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا
بَبِينَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ
بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٤﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتْرَيْكَ بَعْضُ اِلِهَتِنَا بِسُوْءٍ قَالَ
اِنِّي اَشْهَدُ اللّٰهَ وَاَشْهَدُوْا اَنِّيْ بَرِيْءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٥٥﴾ مِنْ
دُوْنِهِ فَكَيْدُوْنِيْ جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُوْنَ ﴿٥٦﴾ اِنِّيْ تَوَكَّلْتُ عَلٰى
اللّٰهِ رَبِّىْ وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اَخَذَ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّىْ
عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٥٧﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَا اَرْسَلْتُ
بِهٖ اِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّىْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْئًا اِنَّ
رَبِّىْ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٥٨﴾

sh:»2788

﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِّنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٥٩﴾ وَتِلْكَ اَعَادٌ جَحْدُوْا
بَايَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوْا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٦٠﴾
وَاتَّبَعُوْا فِىْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِلَّا اِنْ عَادَا كَفَرُوْا

رَبَّهُمْ إِلَّا بَعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ

Meali Şerifi

Âda da kardeşleri Hûdu gönderdik; ey kavmim! Dedi: Allaha kulluk edin, sizin ondan başka bir ilâhınız

daha yok, siz sade iftirâ edip duruyorsunuz 50 Ey kavmim buna karşı ben sizden bir ecir istemiyorum,

benim ecrim ancak beni yaratana aiddir, artık

akıllanmıyacak mısınız? 51 Hem ey kavmim rabbınızın mağrifetini isteyin, sonra ona tevbe ile müracat edin,

ki üzerinize bol bol Semanın feyzini indirsin ve sizi kuvvetinize kuvvet katarak müzdad buyursun, gelin

mücrim mücrim dönüp gitmeyin. Ey Hûd, dediler: sen bize bir beyyine getirmedin, biz ise senin sözünle

ilâhlarımızı terk etmeyiz ve biz sana inanmayız 53 Yalnız deriz ki her halde ilâhlarımızın ba'zısı seni fena

çarpmış, dedi ki: işte ben Allahu işhad ediyorum siz de şâhid olun, işte ben ondan başka koştüğunuz

şeriklerin hiç birini tanımıyorum, artık hepiniz toplanın bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana bir lâhza

müsade de etmeyin 54-55 Her halde hem benim rabbim hem sizin rabbınız olan Allaha dayanmışım, hiç

yerde bir debelenen yoktur ki nasiyesini o tutmuş olmasın, şüphe yok ki

sh:»2789

rabbım doğru bir yol üzerindedir 56 Şimdi siz yüz çevirseniz ben işte size gönderilmiş olduğum vazifemi tebliğ ettim, hem rabbım sizin yerinize başka bir kavmi getirir de siz ona zerrece zarar edemezsiniz, her halde rabbım her şey'e karşı hafızdır. Vaktâ ki emrimiz geldi, Hûdu ve maiyyetinde iyman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık, hem onları galîz bir azâbdan kurtardık 58 İşte Âd, rablarının âyâtını inkâr ettiler ve Peygamberlerine isyan eylediler ve her bir inadcı cebbarın emri ardına gittiler 59 Hem bu Dünyada bir lâ'netle ta'kib edildiler hem Kıyamet gününde, bak Âd, rablarına hakikaten küfrettiler, bak defoldu gitti o Hûd kavmi Âd 60

50. ﴿وَالْيَٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا﴾ Âde de kardeşleri Hudü - Resul gönderdik. Ya'ni Hud aleyhisselâm nesebce diğer bir kavimden değil, meb'us olduğu Âd kavmi cümlesinden idi.

Tefsirlerde müşarün'ileyhin nesebi hakkında iki rivayet vardır. Birincisi; «Hud İbni Abdillâh ibni Rebah

İbnihulûd İbni'avs ibni İrem ibni Sam ibni Nuh aleyhisselâm» dır. İkincisi de «Hud ibni Şalih ibni Erfahşd

ibni Sam ibni Nuh ibni Ammi ebi âd» dir. Ya'ni Nuh, Âdın babasının amcasının oğlu imiş.

Hud gönderildi de ne dedi bilir misiniz?:

﴿قَالَ يَا قَوْمِ﴾ Ey benim kavmim, dedi ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ﴾ Allaha ibadet edin -
﴿مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾ size ondan
﴿إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ﴾ size sade iftira ediyorsunuz - da ilâh
diye başkalarına tapıyorsunuz.

51. ﴿يَا قَوْمِ﴾ Ey benim kavmim ﴿لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ buna

karşı

sh:»2790

sizden bir ecr istemem - ya'ni bu sözüm sizden bir garaz ve ıvaz gözeterek söylenmiş değildir. Halıs muhlıs

bir nasihattir. Bu ihtarı her kıssada görürüz. Çünkü sıdk-u ihlas, nübüvvet ve nasihatın birinci şartı ve

muhakk ile mübtlin en esaslı farkı olduğu gibi tevhid iymān-ü akidesinin de muktezası bu olduğundan her

Peygamber ümmetine bu ihtarı yapmıştır. O halde bu ihlās neye denecek olursa

﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي﴾ benim ecrim ancak beni yaradanadır. -

Bana bu ulvî fitratı veren halikıma aiddir. Vereceğini o verecektir. ﴿أَفَلَا تَعْقُلُونَ﴾ artık siz akıl

etmez misiniz? Aklınızla düşünüb böyle halisâne söylenen ve sizin menfaatinize teallük eden bu hak

nasihati tutarak iftiradan vazgeçmez misin?

52. ﴿يَا قَوْمِ﴾ Ey benim kavmim ﴿اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ﴾ rabbınıza istiğfar eyleyiniz -

ona karşı günahkârlığınızı i'tiraf edib mağrifetini isteyiniz ﴿ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ﴾ sonra da ona

tevbe ediniz - şirk-ü isyandan nedamet ve iymān-ü istikametle ona müracat ve ubudiyet ediniz

﴿يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾ ki üzerinize bol bol Semanın feyzini göndersin -

kuraklık çekirtmesin, hayatınızı kuru maddelerin tazyikından kurtarıb yükseltsin

﴿وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ﴾ ve kuvvetinize kuvvet ilâve etsin - ma'lûm olan cismanî

kuvvetinizi henüz tanımadığınız ma'nevî bir kuvvet zammile katlansın, artırsın

﴿وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾ ve mücrim mücrim yüz çevirmeyin - ya'ni cürümlerinizde ısrar

ederek bu güzel nasihatleri dinlememezlik etmeyin.

Görülüyor ki Hazreti Hud'un bu tebligatı bu Sûrenin evvelindeki esaslardır. Hud aleyhisselâmın bu

tebligatında

sh:»2791

«ben size şu beyyine ile geldim» gibi bir tasrih yok ise de fitrati irae ederek akl-ü kalbe hitab eden delâil

vardır. Kur'anda daima tervic olunan bu kabîl delâil ve beyyinat ise Nakai Salih ve asayı Musâ gibi

beyyinati mahsûseden daha asîl, daha kavidir. Zira asıl da'vâ, ma'kul

olan tevhiddir. Lâkin kavmi Hud fi'len iymana muztarr kılacak ilcaî bir kuvvet görmedikçe o gibi beyyinatı

akliyyeye ehemmiyet

vermediklerinden 53. ﴿قَالُوا يَا هُدُومَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ﴾ ey Hud, dediler, sen bize

bir beyyine ile gelmedin - iymana muztarr kılacak açık bir delil ve mu'cize getirmedin - bu, tıpkı Mekke

müşriklerinin Resulullah'a inzal olunan âyetleri âyet saymayıp «

﴿لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً﴾ . ﴿لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ

﴿مَلِكٌ﴾ demelerine benzer.

﴿وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ﴾ Ve biz senin sözünden dolayı

ilâhlarımızı terketmeyiz ﴿وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ biz sana inanmayız. 54.

﴿إِنَّا نَقُولُ﴾ Ancak deriz ki ﴿إِلَّا اعْتَرَيْكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ﴾

ilâhlarımızdan ba'zısı her halde seni bir fenalıkla çarpmış - ya'ni onlara dil uzattığından dolayı aklına fenalık getirmiş, delirtmiş. «Bazısı» demeleri putlarının her birine başka hassa isnad ettiklerinden, şu filân hususun ilâhi, şu filân hususun ilâhi gibi isimler uydurdularından dolayıdır.

Bu inkâr ve inad ve hezeyana mukabil Hazreti Hud, bizzat kendisinin en büyük beyinatı ilâhiyeden

olduğunu anlatan şu hakikatlerle cevap vererek ﴿قَالَ﴾ dedi ki - ﴿إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ﴾

ben, Allahı işhad ederim ﴿وَأَشْهَدُكُمْ﴾ siz de şahid olunuz ki 55.

﴿أَنْتَ بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾ onun gayrısından sizin ﴿مِنْ دُونِهِ﴾

uydurduğunuz şeriklerden ben kat'iyen beriim ﴿فَكِيدُونِي جَمِيعًا﴾ binaenaleyh hepimiz

toplanarak bana istediğiniz keydi yapınız.

sh:»2792

Ya'ni bundan daha açık ne beyyine arıyorsunuz, yalnız bana fenalık getirdiğini iddia ettiğiniz ba'zısı değil

bütün şerikleriniz ve siz hepiniz toplanarak bana fenalık yapmak için dilediğiniz plânı kurun, istediğiniz

hud'ayı tertib edin ﴿ثُمَّ لَا تَنْظُرُونَ﴾ sonra bana mühlet de vermeyin - ya'ni elinizden

geleni irteye komayın hemen icra edin, asla pervam yoktur. 56.

﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ﴾ ben her halde Allaha tevekkül ettim - onun emr-ü hıfzına

dayandım ﴿رَبِّي وَرَبِّكُمْ﴾ ki rabbım ve rabbınızdır. - Benim de malikim, Efendim odur, sizin

de, onun irade ve meşiyeti olmadan ne sizden bir şey sadır olabilir, ne de bana bir musibet irebilir, Çünkü

﴿مَآئِنِ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا﴾ hiç bir dabbe (bir deprenen) yoktur ki

o,onun asiyesini tutmuş olmasın - ya'ni hepsi kabzai kudretinde müsehhar milkidir, dilediği gibi tasarruf

eder, hiç birini kaçırmaz, isterse hiç kımıldatmaz. Nasıyesinden tutmak, perçeminden yakalamak, zapt-u

teshir de meseldir. ﴿إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ Şüphe yok ki rabbım bir doğru

yol üzerindedir. -Doğruluğun hamîsi, doğruların yardımcısıdır. Rızası hakk-u adil ve istikammettedir. 57.

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ Artık siz yine yüz çevirirseniz - ya'ni bu açık ve kat'î hakikatleri dinlemez ve doğru

tevhid yolunu tutmazsanız ﴿فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ﴾ ben size

gönderildiğim şey'i iblağ ettim - vazifemi yaptım ﴿وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾

rabbim - beni mes'ul etmez - de sizden başka bir kavmi istihlâf eder. - Ya'ni sizi helâk eder, yerinize başka

bir kavmi halef yapar, hilâfeti onlara verir ﴿وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا﴾ ve siz ona hiç bir şey

zarar

sh:»2793

edemezsiniz. Onun emrinden yüz çevirmenizin bütün zararı kendinize aid olur.

﴿إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾ Çünkü rabbim her şeyin üzerinde nazır ve

nigehbândır - hiç bir şey'i kaçırmaz ve yaptıklarınız ondan gizli kalmaz. Binaenaleyh ona hiç bir zarar

ihhtimali olmaksızın cezanızı bulursunuz.

Şimdi acebâ sonu ne oldu? Hüdün dedikleri tehakkuk etti mi? Denilirse bakınız ne oldu? :

58. ﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا﴾ Vaktâ ki emrimiz geldi - ya'ni yine dinlemediler, azâba istihkak

kesbettiler, azâb emrimiz geldi çattı, o vakıt ﴿نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ﴾

Hûdü ve beraberinde iman edenleri ﴿بِرَحْمَةٍ مِنَّا﴾ tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık «

﴿بِرَحْمَةٍ﴾ de «با» sebebiyy ve rahmetin tenvini, tefhim içindir ki tarafımızdan büyük bir rahmet

sebebile demektir. Ve bu büyük rahmetten murad da iman ni'metine hidayet ve tevkıftır. -

﴿وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾ Ve biz bunları galîz bir azâbdan kurtardık - ya'ni

iman etmeyenler şiddetli ve şümullü ağır bir azâb ile ihlâk edilirlerken Hûd ve mü'minler böyle büyük bir

tehlükeden necat buldular. Bu galîz azâb, azâbı semumdur ki bir rıhı sarsar, kâfirlerin burnundan giriyor

kiçlarından çıkıyor, evlerini, mallarını yıkıp süpürüb götürüyor, her birini bir tarafa atıp parça parça ediyordu.

Ma'ahaza ba'zı müfessirîn burada diğerk bir ma'nâ olduğunu söylemişler: iki kerre «نَجَّيْنَا»

buyurulmasında te'sis, te'kide raciî olduğu cihetle beyan olunan ma'nâ, birincinin mazmunu olub azâbı

galîzden murad, Âhiret azâbıdır demişler ki güzel bir ma'nâdır. Ve netekim bundan sonraki âyette hem

Dünya hem Kıyamet tasriî olunmuştur. Bu surette ma'nâ şu olur: «biz bunları galîz bir azâbdan da

kurtardık»

sh.»2794

Ey muhatab 59. ﴿تِلْكَ﴾ ta onlar iştetmek murad edince nerede olursa olsun en hayırlı bir surette

kat'iyen muhafaza eder. Onun için Allahın hıfzına emanet etmek daha hayırlıdır.

﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ve o erhamürrahimîndir. Binaenaleyh rahmetinden me'muldür

ki muhafaza eder de bir musîbet daha vermez.

65. ﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ﴾ - Demek ki evvelki sözler gelirlmez ve

yükleri açılmadan cereyan etmiş idi ve demek ki Yusüfün bu tedbiri ümidi vechile yeni bir müşevvik

olmuştu.

Babaları bununla da mutmainn olmayarak: - 66. ﴿قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ﴾ onu, dedi,

asla sizinle beraber göndermem ﴿حَتَّى تُوْتُونَ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ﴾ ta ki Allahdan

bana bir mîsak veresiniz - ya'ni Allaha yemin edesiniz

﴿لَتَأْتِنَنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾ ki onu her halde bana getireceksiniz, meğer

hepiniz ihata edilmiş olasınız - ya'ni hepiniz her cihetten mağlûb olmuş, yapacak hiç bir çareniz kalmamış,

hepiniz helâk olacak, takatınız yetmeyecek bir vaz'iyete giriftar olmuş bulunasınız. Kaderin ne kadar

şayanı dikkat bir cilvesidir ki yemîni son derece tevsik suretinde irad olunan bu istisna ile Ya'kub ilerideki

ihata vaz'iyetini sanki ihzar etmiş ve gûya o hususdaki ademi mes'uliyeti tevsik eylemiştir. Onun için

demişlerdir ki « البلاء مؤكل بالمنطق » belâ, dile müvekkeldir.

﴿فَلَمَّا اتَّوَهُ مَوْتَهُمْ﴾ Bunun üzerine vaktâ ki kendisine mîsaklarını verdiler

﴿قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ «Allah, sözlerimize karşı vekil» dedi - şayanı

dikkattir ki «şâhid» veya «kefil» dememiş «vekil» demiştir. Demek ki maksadı yalnız şehadet değil, icradır.

Ve demek ki bu babda kefalete de

sh:»2890

delil yoktu « وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ » ise kat'îdir. Ya'ni onun tevfikı olmadan biz bu

sözleri, bu teahhüdleri iyfa edemeyiz. Bizim hesabımıza bunları icra ediverecek kudret ve irade ancak

onundur, Muvaffakiyyeti ondan dileriz.

67.

﴿وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ

﴿مُتَفَرِّقَةً﴾ Bir de ey oğullarım! Dedi, bir kapıdan girmeyiniz, müteferrik kapılardan giriniz. - Demişlerdir

ki bu tavsiyenin sebebi toplu bir surette göze çarpılmalarından ve bir hased ve gamze uğramalarından

sakınmak idi. Çünkü bu kerre oğulları Mısırda ma'lûm olmuş ve nazarı dikkati calib bir hal almış

bulunuyorlardı. Anlaşıyor ki Hazreti Ya'kub esrarengiz bir vaz'ıyyet görmüş ve buna karşı oğullarına Mısır

girecekleri zaman avcıya dağılır gibi bir ta'biyeyi andıran sîrî bir tedbir emr-ü tavsiye etmiş. Ve bununla

beraber tedbir ile takdiri hudanın önüne geçilemeyeceğini anlatarak demiştir ki :

﴿وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ Maamafih Allahdan her hangi bir

şeyi sizden mungi olmuyorum - ya'ni ben bu tedbir ve tavsiyemle sizi Allah tarafından gelmesi mukadder

olan her hangi bir şeyden, her hangi bir kazadan halâs etmiş olmuyorum. Eğer Allah hakkınızda

behamahal bir kaza murad etmiş ise o mutlaka olur. Ona karşı hiç bir tedbir fâida vermez. Her ihtimale karşı

tedbir almak da lâzım ise de tedbir takdire müdafaa edecek ve muradın husulünü mucib olacak bir illet

değil, nihayet Allahtan bir istianedir. Takdire muvafık ise müfid olur, yoksa hazer, kadere mani' olmaz.

﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾ ben Huküm, ancak Allahındır ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾

ancak tevekkül ettim - ancak onun hukmüne i'timad edib emrimi ona tefviz ve sizi ona emanet ettim -

﴿وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ binaenaleyh mütevekkiller de ona tevekkül

sh:»2891

etsin - ya'ni tevekkül edecek olanlar veya bana i'timadı olanlar da ancak Allaha tevekkül etsinler, ne başkasına ne de kendilerine güvenmesinler. Hazreti Ya'kubun bu tevekkül emrinin fai sebebiyye ile kendi tevekkülüne tefrii de şayanı dikkattir. Bununla kendisinin nübüvvetine işaret ve diğerlerinin ona ıktidası lüzumuna tansıs olunmuştur.

﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ﴾ babalarının Filvaki' dediği gibi 68.

kendilerine emrettiği yerden girdiklerinde de

﴿مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ başlarına Allahdan gelecek hiç bir şeyden muğni olmadı - o duhul veya o emr -ü tedbir haklarında min tarafillâh mukadder olan şeylerden

kurtarmadı, ihataya uğramalarına, sirkatle ittiham olunmalarına, kardeşlerinin alıkonulmasına الخ .

﴿إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضِيهَا﴾ ancak Ya'kubun mani' olmadı

nefsindeki bir haceti kazâ etmiş oldu. - Ki hissi şefakat ve fikri ubudiyetle taharrii selâmet ihtiyacı vardı. Bu

tedbir ile gönlünün tekazâsı defolmuş, nefsinde tedbirsizlikle bir kusur yapmış olmak ihtimali bertaraf

edilmiş oldu. Hasılı o tedbirin sırf enfüsî kalan bir teselliden başka vaki'de bir hüküm ve menfaati olmadı.

﴿وَأَنَّهُ لَذُو عِلْمٍ﴾ Ve fi hakika o bir ilim sahibi idi - böyle olacağını, ya'ni «tedbirin takdire

mani' olamayacağını» Ya'kub, biliyor ve ilmine sahip olarak muktezasıyla amel ediyordu

﴿لَمَّا عَلَّمْنَاهُ﴾ çünkü biz ona ta'lim etmiştik - vahiy veya tecrube ve istidlâl ile bildirmiştik

﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ve lâkin nâsın ekserisi bilmezler - onun

bildiğini bilmez, hukmi kaderi anlamazlar da kimi kuvveti kendi tedbirlerinde zanneder, mukadderatımızı

kendimiz ta'yin edeceğimiz demeğe kadar gider, kimi de tevekkülü tedbire mani' zanneder. Tedbirin de

sh:»2892

bir istiane olduğunu, tedbir ile nefiste bir hacetin kazâ edileceğini hesaba almazlar.

﴿٦٩﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا
أَخُوكَ فَلَا تَبْتَسِ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧٠﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ
بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتَهَا

الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقَدُونَ ﴿٧٢﴾ قَالُوا نَفَقْدُ صُوعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٣﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا فَمَا جزَاؤُهُ أَنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٥﴾ قَالُوا جزَاؤُهُ مَنْ وَجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرِجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

sh:»2893

﴿٧٧﴾ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْذَلْهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرِيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

﴿٧٩﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ
إِنَّا إِذَا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

Meali Şerif

Vaktâ ki Yüsûfün yanına girdiler, kardeşini kendini aldı ve ben, dedi: ben haberin olsun senin

kardeşim, sakın yapacaklarına göcürgenme 69 Sonra onları bütün hazırlıklarıile techiz ettiği vakit su

kabını kardeşinin yükü içine koydu, sonra da bir münâdi bağırdı: ey kârban siz her halde hırsızlık etmişsiniz

70 Bunlara döndüler de dediler: ne arıyorsunuz ? Melikin dediler: suvanı arıyoruz onu getirene bir deve

yükü bahşiş var, ve ben ona kefilim 71 Tallahi, dediler: size muhakkak ma'lûmdur ki biz Arzda fesad

çıkarmak için gelmedik, hırsızda

sh:»2894

değiliz 72 Şimdi, dediler : yalancı çıkarsanız cezası ne ? Cezası dediler: kimin yükünde çıkarsa işte o,

onun cezası, biz zalimlere böyle ceza veririz 73 Bunun üzerine kardeşinin kabından evvel onların

kaplarından başladı, sonra onu kardeşinin kabından çıkardı, işte 74 Yusûf için böyle bir tedbir yaptık,
Melikin dininde (ceza kanununda) kardeşini almasına çare yoktu, lâkin Allahın dilemesi başka, biz
dilediğimizi derecelerle yükseltiriz ve her ilim sahibinin fevkında bir alîm vardır 75 Eğer dediler: o çalmış
bulunuyorsa bundan evvel bir kardeşi de çalmıştı, o vakit Yusûf bunu içine attı ve onlara belli etmedi, siz
dedi: fena bir mevki'desiniz ve Allah, pekâlâ biliyor : Ne isnad ediyorsunuz ? 76 ey şanlı Azîz! Dediler: emin
ol ki bunun büyük bir ihtiyar pederi var, onun için yerine birimizi al, çünkü biz seni muhsinlerden görüyoruz
77 Allah, saklasın, dedi: metaimizi yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmamızdan, çünkü biz o
takdirde zulmetmiş oluruz 78

69. ﴿أَوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ﴾ Kardeşini kendine iyvâ etti - yanına aldı, sinesine çekti. Rivayet

olunur ki Yusûfün huzuruna girdiklerinde işte emrettiğim biraderimiz, getirdik diye takdim ettiler, o da iyi
ettiniz, isabet eylediniz, onu nezdimde bulacaksınız dedi, ikram etti, sonra onlara bir ziyafet verdi ve ikişer
ikişer sofraya oturttu, Bünyamîn tek kaldı, kalınca «şimdi kardeşim Yusûf, sağ olsa idi o da beni
beraberinde otur durdu» dedi ve ağladı, Yusûf de «biraderiniz tek kaldı» dedi ve yanına alıp kendi
sofrasına oturttu, sonra yine her ikiye ayrı ayrı birer yatak odası tahsis etti ve «bunun ikincisi yok
binaenaleyh bu da benim yanımda olsun» diyerek kendi odasına götürdü, koklaya koklaya yanında yatırdı,

sabah oldu, Yusûf, ona evlâdını sordu, o da «on oğlum var, hep isimlerini helâk olan biraderimin isminden

muştak koymuşumdur» dedi, bunun üzerine «o helâk olan biraderine bedel ben

sh:»2895

biraderin olsam hoşlanır mısınız ? » dedi, o da «senin gibi bir biraderi kim bulabilir, amma ne çare ki seni

Ya'kub ve Rahil doğurmuş değil» diye göğüs geçirdi, o vakit Yusûf, ağladı kalkıp boynuna sarıldı ve kendini

tanıttı da ﴿قَالَ اِنِّىْ اَنَا اٰخُوْكَ﴾ ben, dedi, ben cidden senin o kardeşim - Yusûf

﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوْا يٰعْمَلُوْنَ﴾ binaenaleyh aldırma yaptıklarına - ya'ni biz iki

kardeş hayırlısıyla birleşib mes'ud olduğumuzdan artık kardeşlerinin mâziyde yaptıklarına veya bu kerre

benim adımlarımın yapması mukarrer olan muameleye gücenme, mahzun olma, ve bu sana anlattıklarımı

kimseye sezdirme, duymamış gibi ol diye tenbih etti ve demek ki macerayı da anlattı.

Rivayet olunur ki Bünyamîn, Yusüfe artık ben senden ayrılmam demiş, Yusûf de iyi amma babamın

benden dolayı gamlı olduğunu bilirsin, bir de seni alıyorsam gamı izdiyad edecek, hem buna bir bahane

yok meğer ki sana nahoş bir şey isnad edeyim demiş, o da aldırمام, ne istersen yap cevabını vermiş,

bunun üzerine Yusüf, âyetteki çareyi anlatmış, o da hay hay, yap demiş

70.

﴿فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ الْخ﴾

- Vakta ki onları sureti mahsusada cihazlarla techiz etti, o esnada şikayeyi kardeşinin yükü içinde

yerleştirdi - şüphe yok ki bir müsafiri uğrattırken yüküne bir şey koymak onu ona hediye etmektir.

SİKAYE, susak, meşrebe, tas gibi içilecek su konulan kap, lâmi ahid, bunun ma'lûm ve ma'hud bir

meşrebe olduğunu gösteriyor. Ki Yusüfün bünyamîni yatırdığı odasında kullanılan ve sevgili bir kardeşe

hediyeye edilmeğe lâyık bulunan kıymetdar bir meşrebesi olmak zahirdir. Netekim bir altın veya gümüş tas

idi demişlerdir. Ve ifadenin zahirine nazaran Yusüf, bunu kendi elile koymuş,

sh:»2896

o bir defa sermaye işinde yaptığı gibi uşaklarına koydurmamıştır. Şu halde konuşuluşuna başka kimse vakıf

olmamış, ancak taharri ve istihracı için kafilenin çevrilmesine me'murlar gönderilmiştir. Ki

﴿ثُمَّ أَدَّٰنَ مَوْدَّٰنَ﴾ sonra da bir münadî bağırdı :

gördükleri ikramın arkasından ansızın böyle bir teşhir ve ittiham ne acı bir şeydir. Bu isnad, gayri muayyen bir münâdiye nisbet ediliyor. Bu ta'biri Yusûfün emr-ü telkin ettiği tasrih olunmuyor. Fakat netice muameleye nazaran onun sevk-u icazetine ıktıran ettiği de anlaşılıyor değil. O halde bu haydi zahiren bir ittiham olsun, fakat meşrebenin çalınmış olmadığını bilen Yusûf noktai nazarından hakikatte bu bir yalan bir ühtan olmaz mı ? Yusûf, buna nasıl cevaz ve müsaade vermiş olabilir ? Burada bu sual, mühim, cevabı da gayet dakiktir. Hakikatte bu nida, meşrebe için bir ittiham değil, mukaddemâ Yusûf babasından kaçırmış olmalarına bir ta'rız ve ona aid bir ta'zirdir. O sabıkada medhaldar olmayan Bünyamîn ise bunun kendi hakkında bir muvazaa olduğunu bildiğinden bu ta'rızı üzerine almıyor, memnun bile oluyordu. Fakat Bünyamîne « فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » diye tenbih eden Yusûf, kendisi böyle bir ceza ile kardeşlerinden intikamını alıyordu ? Hayır, göreceğimiz vechile Yusûf, onlardan kendi hakkını afvetmişti, lâkin o yaptıkları işlerde bir de hakkullah vardı ki onu afv-ü mağrifet Yusûfün elinde değil idi. Ancak o bunların ındallah mağfur olmalarını da arzu ettiğinden bu hususta kendini tanıtmadan evvel hakkullah namına ta'rızlı bir ihtarı tezammun eden o ta'zir ile ciddî bir nedamet ve tevbe vesilesi ihzar edecek ve bu suretle Bünyamîn'in kalmasını te'min ettiği gibi onların da tevbekâr olarak gelmeleri esbabını tehye etmiş olacaktı. Ve filhakika bundan sonraki

sh:»2897

gelişlerinde nasıl bir rıkkatı kalb ve ne kadar safi bir hiss-ü isti'dad arzemiş olduklarını göreceğiz.

İşte hakikatte bu, böyle ledünnî bir takım hikmetleri tazammun eden rabbanî bir ceza, ilâhî bir terbiye olacak ve bunun zımında babalarına verdikleri taahhüd ve misakın mes'uliyetinden de kurtulacaklar,

çünkü « **إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ** » istisnası tahakkuk etmiş bulunacaktı.

Böyle batında şeffik bir ta'zir, zahirde acı bir ittihâm olan bu nida karşısında nasıl bir dirayet ve metanet

ibraz ettiler ?

71. ﴿قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ﴾ Üzerlerine yönelerek dediler ki - ya'ni sesi işidince

baktılar, bağırın yalnız değil, arkalarından bir cemaat ta'kib ediyor, bunlara dönüp dediler ki:

﴿مَاذَا تَفْقَدُونَ﴾ ne arıyorsunuz ? - Şayanı dikkattir ki kendilerini o söze kaptırdı ve neyiniz

çalındı? deyivermemişler, üslûbı hakîmane ile nezahetlerini beyan ve husni edebe da'vet yolunda şu

mazmunu ifham etmişler ki hele acele ile o kadar ileri gitmeyin bakalım, bize karşı böyle bir hitab yakışmaz

berf olan kimseleri yok yere itham reva olmaz. Biz sarık olmadıktan başka ihtimal ki sizden bir şey de

çalınmamıştır. Ne arıyorsunuz ? Kaybınız nedir onu söyleyin ?

Filhakika bu irşad sebebile onlar da bu dairede tahvili kelâm lüzumunu hissederek 72.

﴿قَالُوا نَفَقْدُ صُوعَ الْمَلِكِ﴾ dediler ki Melikin suvainı arıyoruz

﴿وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ﴾

ve onu getirene bir deve yükü (zahire) bahşış var - ya'ni bakın bakalım belki yüklerinizin arasına karışmıştır.

Mukabilinde takdir değil taltif görürsünüz ﴿وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾ ve ben buna kefilim - anlaşıyor

ki sözü o bağırın müezzin söylüyor ve evvelki cümlelerde «biz», bunda «ben» diyor. Ve o,

bu

sh:»2898

ta'kib ve taharri memurlarının reisleri imiş ve yine anlaşıyor ki Yusüfün ta'limatı böyle imiş.

SUVA', lügatte «sa' » denilen ve ahkâmı islâmiyyede mu'teber olan bir kile, ya'ni ölçek, birde su içecek bir nevi' tas ve meşrebe ma'nâlarına gelir. Burada da ba'zıları ölçek, ba'zıları da yukarıda sıkayenin bir beyanı gibi meşrebe ma'nâsile tefsir etmişler, suva' isim, sıkaye vasfoldingunu da söylemişlerdir. Lâkin « essıkaye » den zahir olan Yusüfün meşrebese olmaktı, burada ise hem iki ma'nâya muhtemil olan «suva' » ta'birinin kullanılması hem de Melike isnad edilmesi kaçamaklı bir tevriye kasedilmiş olduğunu anlatıyor. Melik ta'birile muhatabları zihninde başka bir mehabet iykayı matlûb olduğunda şüphe yoksa da bundan Azîz olan Yusüf veya bizzat Melik kasd olunmak da muhtemeldir. Yusüfün koyduğu şey her halde kendinin olmak gerektir. Ancak bu ona ihtimal ki mukaddemâ Melik tarafından hediye edilmiştir. Eğer zahire ölçülen kile de kıymetdar bir sâ' idise işin hakikatini bilmiyenler bunun zahirinden hükûmetin o ölçegini zannedebilecekler ve binaenaleyh hakikatte zahiren görüldüğü gibi bir ittihat yapılmamış, kabili te'vil bir tevriye kasedilmiş ve belki bir istiare gözetilmiş olacaktır. Çünkü Yusüf, Devletin bir mi'yarı ma'dileti, memleketin bir vasıtayı hayatı idi, «ne arıyorsunuz» sualine karşı bu ma'nâ izhar olursa da «siz bir Azîzi kuyuya atmışsınız onu arıyoruz» denirse idi ne müdşid olurdu ?

73. ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ﴾ - Arabca «ta» ı kasem, «ba» veya «vav» ma'nâsında veyahud onlara

bedel bir yemîn harfi olmakla beraber fazlaca bir de taaccüb ma'nâsı ifade eder. Ya'ni taaccüb ile beraber

kasem yapılacağı zamandır ki «tallahi» denir. Lisanımızda ise biz bunu fark etmeyiz de ancak «ta» ile

«vav» ı cemi' ederek «tevallahi» denildiği surette bir taaccüb anlarız. Onun için « ta » ile olan kasemlerin

tercemesinde bu sureti ihtiyar etmek muvafık

sh:»2899

olur. Ya'ni «tevallahi» dediler ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ﴾ hakikaten ma'lûmunuz oldu - hüviyyetlerimizi

öğrendiniz, yakından ahvalimize vakıf oldunuz, cidden ilim hasıl ettiniz.

﴿مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ﴾ ki biz bu Arzda: bu Mısır toprağında müfsidlik

yapmak, ahlâksızlık etmek için gelmedik ﴿وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾ biz hiç bir zaman sarık da

değiliz. - Ya'ni bunlar hükûmetinizin ma'lûmu iken böyle sözler söylemeniz ne acaib şey ?.

Cevaben me'murlar :

74. ﴿قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ﴾ O halde, dediler, şayed

yalancı çıkarmanız cezası ne? - Yani haydi onlar öyle olsun, fakat aradığımız nezdinizde zuhur eder de bu

suretle beraet iddianızda yalancı çıkarsanız aradığımız şeyin cezası nedir ? Bunun fetvasını verir, ta'yin

eder misiniz ?

75. ﴿قَالُوا جَزَاؤُهُ﴾ Onun cezası, dediler:

﴿مَنْ وَجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ﴾ her kimin yükünde bulunursa o kendisi, onun

cezasıdır, o malın çalınması mukabilinde sarıkn kendi şahsı tutulur istihdam ve istimlâk edilir.

﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ Biz zalimleri böyle cezalandırırız. - Ya'ni bir zulûm demek

olan sirkat fi'lini yapanlara böyle ceza veririz. Deniliyor ki Ya'kubun dininde sirkatin cezası sarıkn kendisini

çaldığı malın sahibine mâl etmekti ki ba'zı tefsirlerde bir sene müddetle olduğu mezkûrdur.

76. ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ﴾ Bunun üzerine - Yusûf - kardeşinin

kabından evvel onların kablârlarından başladı - demek ki o vechile istintak ve isticvabdan sonra kafîle bütün

yükleriyle beraber Yusûf huzuruna ihzar ve ifadeleri tesbit edildi de taharriyi Yusûf bizzat

kendisi yaptı. ﴿ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ﴾ sonra da onu - ya'ni sikayeyi -

kardeşinin kabından çıkardı - binaenaleyh mucebinde kardeşini alıkoymağa hak kazandı.

Burada görülüyor ki « اسْتَخْرَجَهَا » değil « اسْتَخْرَجَهُ » buyurulmuş, zamir, suvaa değil

de sikayeye irca'edilmiştir. Demek ki yükten çıkarılan asıl Melikin suvaı değil, Yusûfün sikayesi idi. Bununla

onlar hakikatte münadînin ittihamından kurtulmuş bulunuyorlarsa da kendi dinleri mcebinde verdikleri

fetvanın hukmü değişmiyor. Bu nokta mühimdir. Çünkü çıkan şey, Melikin suvaı olmuş olsa idi Yusûf, bir

hâkim sıfatile kardeşini Melik namına zabt için hukmetmek lâzım gelecek ki bu bir zulm olacaktı ve belki o

zaman Bünyamîn kendini müdafaa etmek lüzumunu hissedecek, matlûb hasıl olmayacaktı. Fakat çıkan şey

Yusûfün koyduğu sikayesi idi. Binaenaleyh kardeşinide kendi namına zabtediyordu. Bu surette Yusûf, hem

müddei' hem hâkim olmuş oluyor mu ? Hayır, Yusûf, bir müddei' vaz'ıyyetinde taleb ve taharri etmiş oluyor,

hukûm de kardeşlerinin fetvasiile hakemliklerine istinad etmiş oluyordu. Müddeâ aleyh mevki'inde

tutulması lâzım gelen kardeşide ıkrar etmemekle beraber i'tiraz da etmiyor, sebkeden «

﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ mantukunca hiç aldırmıyordu. Anlamalı ki henüz

kendisini tanıtmak zamanının hulûl etmediğini bilen Yusûf, kardeşini alıkoymak çaresini düşünürken bile

istibdad yoluna sapmıyor, makamının haiz olduğu kuvveti sui isti'mal etmiyor, zulm- ü ceberrut şaibesini

verecek tedbirlerden tevakkı ediyor da mes'eleyi sırf adlî ve kanunî bir surette halle muvaffak oluyor. Gerçi

bu bir hiyledir, fakat ne güzel hiyle!

﴿كَذَلِكَ كَدْنَا لِيُوسُفَ﴾ İşte Yusûf için böyle bir hiyle yaptık - yukarıda geçen «
﴿مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ gibi bu da anlatıyor ki Yusûfün bu işleri

hep Allah tealânın ta'limile cereyan ediyordu: ya'ni Yusûf

sh:»2901

için bu acîb hiyleyle Allah, takdir ve tertib etti, ona onu Allah, vahy - ü eyledi de kardeşini alıkoymak için

fetvasını kardeşlerine verdirdi ve bu suretle babasının şeriatini Mısırdaki tatbık yolunu açtı. Yoksa

﴿مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ﴾ Melikin dininde kardeşini

zabtetmesine ihtimal yokdu - burada «din» kelimesinin ma'nâsı calibi dikkattir. Belli ki bundan maksad, o

zaman Mısır memleketinde mer'iy olan şeriat ve bilhassa « ceza kanunu » dur. Nakl olunduğuna göre o

vakıt Mısır ceza kanununda sirkatin ma'ruf ve mer'iy olan cezası sarıki döğmek ve çaldığı malı iki kat tazmin

ettirmekten ibaret idi. Binaenaleyh ahz-ü habis, hılâfî kanun olurdu. Yusûf, hılâfî kanun olurdu. Yusûf, hılâfî

kanun hareketi tecviz etmiyeceği ve babasının şeriatı henüz Mısırdaki i'ân edilmemiş bulunduğu cihetle

Mısır mahkemesi ancak memleketin ma'ruf olan kanunu ile hukmetmek lâzım gelirdi. Memleketin

kanununda da Yusûfün kardeşini kendisi için ahzetmesine çare yoktu

﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾ lâkin Allahın dilemesi müstesna - Allah bir şeyi murad edince

esbabını tehyie eder. Onun için bir taraftan Yusûfe o şekli ta'lim edip kardeşlerinin hakemliğine müracaat

ettirdiği gibi diğer taraftan kardeşlerini de işi sezdirmiyerek ol vechile cevap ve hüküm verdiriverdi. Ve bu

suretle hem memleketin kanununu ihlâl etmeden onları ıkrarlarıyla ilzam eyledi, hem babasının şeriatinden

bir hükmün tatbikile Mısır urfuna amelî bir mîsal verdi de bir vechi ma'ruf ile kardeşini alıkoymak hakkını

bahşettikten başka hiç biri farkında olmıyarak obir kardeşlerini de balâdaki «

﴿إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾ medlûlünce istisnâ bir vaz'iyete getirerek babalarına karşı verdikleri

mîsakin mes'uliyetinden kurtardı. Eğer « cezası nedir? » suâlüne karşı kardeşleri bilfarz memleketinizin

kanunu ne ise onu yaparsınız deyivermiş

sh.»2902

olsalardı veyâhud bundan evvel kendi yükleri içine haberleri olmadan sermayelerinin konuluvermiş

bulduğunu hatırlayarak yük içinde öyle bir şeyin bulunmaması doğrudan doğru bir sirket delili olmak

lâzım gelmeyeceğini ileri sürüb de kasden konulmadığına bir yemîn teklif etselerdi şüphe yok ki Yusûf bu

vesile ile matlûbuna iremiyecekti. Lâkin Allah, böyle diledi, öyle oldu -

﴿نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَاءٍ﴾ biz - azîmüştân - her kimi dilersek derecelerle yükseltiriz -

ya'ni böyle müstesna ilm - ü irade ile terfi'i derecat, bu maddeye ve Yusüfe mahsus değildir, Allah, kimi

dilerse böyle ve hattâ bundan daha ziyade derecelerle yükseltir. -

﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ ve her zi ilmin fevkında bir alîm vardır. - Ya'ni o dereceler

içinde en yüksek mertebe ilim mertebesidir. Ve Yusûfün kardeşlerine tefevvuku bir ilim tefevvukudur.

Kardeşleri de ehli ilim iseler de bu işin hakikatini onlar bilmiyor, Yusûf ise bilerek hareket ediyordu.

Maamafih ne kadar yüksek derecede bulunursa bulunsun her ilim sahibinin fevkında bir alîm vardır ki o,

Allahdır. Onun ilmine kimse yetişemez.

Şimdi işin hakikatini bilmediklerinden dolayı kendi hükümlerile da'vayı gaybetmiş ve müşkil bir

vaz'iyete düşmüş olan kardeşler 77. ﴿قَالُوا إِن يَسْرِقْ﴾ şayed, dediler, sirket etmiş

bulunuyorsa ﴿فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلِهِ﴾ bundan evvel onun bir kardeşi de bir

sirket yapmıştı - bunda mutlaka bir yanlışlık var diyecek yerde kendilerini şüpheden kurtarmak için

Bünyamîn ile Yusüf hakkında yine hakikate vakıf olmadıklarından böyle bir iğbirar daha izhar ettiler.

Bir rivayete göre Yusüfün anasının babası bir puta

sh:»2903

tutkunmuş, Yusüf çocukken anasının emriyle o putu gizlice almış ve kırmış imiş, hiddetle bunu söylemek

istemişler. Bu sözü balâdaki « اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ » hitabının verdiği endişe ile söylemiş ve ona

mukabil ledünnî bir itab gibi olmuştur.

﴿فَاسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ﴾ Yusüf de bunu nefsinde gizledi - ya'ni nefsi bu

sözden bir acılık hissetmedi değil, fakat gizledi, sabretti, kusurlarına bakmadı da kendi kendine

﴿قَالَ اَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾ siz, dedi, fena bir mevki'desiniz - ya'ni bu ma'ruz olduğunuz

mes'eleden dolayı fena bir mevkiya düştünüz, mahcub ve müteessir oldunuz, binaenaleyh teselliye muhtac

oldüğünüz böyle bir sırada hiddet ve şaşkınlıkla ağzınızdan kaçırdığınız bu lâfınıza tahammül etmek,

kusurunuza bakmamak ıktiza eder. ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾ isnad ettiğiniz

vasıflara da Allah, a'lemdir. - Ya'ni ben ve kardeşim biliyoruz, ve Allah, daha iyi biliyor ki hakikat sizin

dediğiniz gibi değil bizden sirkat sadır olmamıştır. O halde asılsız sözünüzden neye alınayım.

Bunun üzerine hiddeti bırakıp şefa'at ve istirham yoluna dökülerek ve aldıkları kardeşlerini kurtarmak

ilh... ﴿قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ﴾ 78. için kendilerini fedaya razı olarak

﴿٨٠﴾ فَلَمَّا اسْتَيْسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ آبَاءَكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْتَقًا مِنَ اللَّهِ وَمَنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨١﴾

sh:»2904

﴿٨١﴾ ارْجِعُوا إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾ وَسَعَلَ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعَيْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا

لَصَادِقُونَ ﴿٨٣﴾

Meali Şerifi

Vaktâ ki ondan ümidi kestiler, fıslıdayarak çekildiler, büyükleri dedi ki: babanızın aleyhinizde Allahdan mîsak almış olduğunu, bundan evvel de Yusûf hakkında ettiğiniz kusuru biliyor musunuz ? 79 Artık ben buradan ayrılmam tâ babam bana izin verinceye veya Allah hakkımda bir hukûm ta'yin edinceye kadar ki o Hayrül'kamîndir 80 Siz dönün babanıza da deyin ki ey bizim babamız, inan oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahadet ediyoruz yoksa gaybin hafızları değiliz 81 Hem bulunduğumuz şehre sor hem içinde geldiğimiz kârbana, ve emin ol ki biz cidden doğru söylüyoruz 82

Gelip böyle dediler amma Ya'kub buna inanıp onlar gibi ümidini keserek ye'se düşdü mü ne yaptı ?

﴿٨٣﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبِرْ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٤﴾

sh:»2905

Meali Şerif

Yok, dedi: size nefsiniz bir emir tesvil etmiş, artık bir sabrı cemîl, yakındır ki Allah bana hepsini bir getire,

hakikat bu: alîm o, hakîm o 83

Öyle dedi :

﴿٨٤﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يُونُسَ وَأَبْيَضَتْ عَيْنَاهُ
مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٥﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذَكُرُ يُونُسَ
حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٦﴾ قَالَ إِنَّمَا
أَشْكُوا بَنِيَّ وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٨٧﴾ يَا بَنِيَّ أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُونُسَ وَأَخِيهِ وَلَا
تَأْيَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْيَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ
الْكَافِرُونَ ﴿٨٨﴾

Meali Şerif

Ve onlardan yüzünü çevirdi de, "ya esefâ alâ Yusûf " dedi ve huzünden gözlerine ak düştü artık

yutkunuyor yutkunuyordu 84 Tellahi dediler, halâ Yusûfün anı duruyorsun,

sh:»2906

nihayet gamdan eriyeceksin veya helâk olanlara karışacaksın 85 Ben, dedi, dolgunluğumu, huznümü

ancak Allaha şikayet ederim ve Allahdan sizin bilemeyeceğiniz şeyler bilirim 86 Ey oğullarım haydi gidiniz

de Yusüfle kardeşinden bir tahassüste bulununuz ve Allahın revhinden ye'se düşmeyiniz, çünkü Allâhın

revhinden ye'se düşen Ancak kâfirler guruhudur 87

84. ﴿وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ﴾ Ve onlardan yüz çevirdi de

﴿وَقَالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يُونُسَ﴾ «ya esefâ alâ Yusûf !.. » dedi -

ESEF, ma'lûm olduğu üzere huznün şiddetlisi demektir ki bu ma'nâca lisanımızda daha ziyade « gam »

lâfzı kullanılır (sûrei «a'raf» ta «وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا»

âyetinde bir de gadab ile olan alâkası geçmişti bak) ahirindeki elifi maksure mütekellim «ya» sından bedel,
ey esefim demektir. Yâhud nüdbe elifdir ki musibetin şiddetile «ah» gibi tahazzün ve tahassürde bir
imtidad ifade eder. Nidanın cevabı mahzutfur. «Alâ Yusüf» esefin meb'nasını gösteren müteallâkıdır.
«Esef» ile «Yusüf» maddesi beynindeki cinas da kelâma ayrıca bir rıkkat vermiştir. Ki İlimi bedi'de buna
tecnisi tasrif ta'bir olunur. «Ya» esasen uzağa nida için mevzu'dur. Esefi söz işidir, anlar kabili hitab bir zat
yerine koyarak ma'nâlı bir mecazdır. Ya'kub, bu kerre iki oğlunun daha hicranile dâğdar oluyor, hicranı
Yusüfe bir de bunlar inzımam ediyor. Diğer oğullarının getirdikleri haberin de bir sanîa olduğunu anlıyor,
ye'se inanmıyor, Allahdan ümidini kesmiyor, ümid ile sabra karar veriyor. İkisinin hayat ve mekanları
hakkında her ne ise bir haber getirilmiş olduğu halde kanlı bir gömlek getirip kurt yedi dedikleri Yusüfün
hayatı hakkında mücerred rahmeti ilâhiyye delilinden başka zâhirde bir ümid emâresi de bulunmuyor.
Böyle bir anda Yusüf, yanında olsa idi makamı sabırda kendisine ne güzel bir hemhal olacaktı mülâhazası
da gönlünü sarıyor ve binaenaleyh bütün bu

sh:»2907

musibetleri bir Yusüfün hicranında toplanmış buluyor. Ve Yusüfe mukabil kendisine artık esefin

kendisinden başka hemhal olacak bir musahib görmez oluyor da sözlerine inanmadığı oğullarından sarfı nazar edip sanki Yusüfe çağırır gibi bir iştiyak ile esefe nida ederek demiş oluyor ki: ey esefim; ey bana başka gam duyurmıyacak olan şiddetli gam, ey Yusüfün yadigârı esef!... Uzak durma, tam zamanındır gel bana ki hasretim arttı, son dereceye geldi. Resulullah sallallahü aleyhi vesselmeden menkuldür ki «Ya'kub aleyhisselâmın Yusüfe vecdi ne dereceye bâliğ olmuştu?» diye Cebraile suâl etmiş «evlâdını gaib eden yetmiş ana vecdi» demiş, «o halde ecri ne kadardır?» dedikte «yüz şehîd ecridir, ve Allaha bir lâhza bile sui zannetmedi» demiştir. Bu, delâlet eder ki müsîbet zamanlarında teessüf ve bükâ caizdir. Çünkü şedaîd zamanında insan kendisini pek az zabtedebileceği cihetle bundan büsbütün men'i nefis, teklif tahtine girecek hususattan değildir. Ve filhakika Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellemeden de oğlu İbrahime ağlamış ve «kalb, huzûn duyar, göz, yaş döker, rabbımın gadab edeceği şeyi söylemeyiz ve elbette biz, sana mahzunuz ya İbrahim!» buyurmuştu. Ancak câiz olmıyanı, cahillerin yaptığı gibi bağırıp çağırarak feryad-ü figan etmek, döğünmek, yaka paça yırtmak, saçını başını yolmak kabilinden ifratlardır. Menkuldür ki aleyhissalâtü vesselâm kerimelerinin birinin çocuğuna ağlamış, mubarek nefisini üzmüştü, «ya resulullah ağlıyorsun halbuki bizi ağlamadan nehyetmiştin» denildi, binaenaleyh buyurdu ki «ben sizi ağlamaktan nehyetmedim ancak iki ahmak sestem nehyettim : biri ferah sırasında ses, biri de terah «keder» sırasındaki ses» Bir haberde vârid olduğuna göre Muhammed ümmetinden başka ümmetlere «

« اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ » verilmemişti netekim

sh:»2908

«وَأَبْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزَنِ» ve

hüzünden gözleri ağardı - hüzünden gözlerine ak düştü, cihanı görmez oldu. Veya bir rivayette vârid

olduğuna göre zayıf görünüyordu. «فَهُوَ كَظِيمٌ» artık o, bir kâzım idi - derdini içine atıyor.

Gayzını tutuyor, gam yutuyordu, çok dolgun ve tutkun ve yutkunan bir acıklı idi.

Onun bu acıklı haline bakan ve sirrine iremeyenler :

85. «تَفْتَوُا تَذَكَّرُ يُوسُفَ» Yusuf! Te vallahi dediler «قَالُوا تَاللَّهِ»

deyip duruyorsun «حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا» nihayet üzgün düşeceksin

«أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ» veya helâk olacaksın - «böyle boş boşuna kendine yazık

ediyorsun» - gibi nasihate kalkıştlar, gerçi bu bir sui niyetle söylenmiyordu, lâkin Yusüf'ü ölmüş farzetmek

gibi bir ye'se ibtina ettiği ve bir 'tiraz ve intikadî tazammun eylediği cihetle Ya'kub gibi büyük ve içli bir zata

karşı cahilâne bir âzâr ve binaenaleyh bir had nâşinaslık oluyordu. Fakat buna karşı onun kâzımına ve

rikkat-ü nezaketine bakınız ki 86

«قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ» ben dedi, bessimi ve huznümü

Ancak Allaha şikâyet ederim - ne size ne başkalarına değil.

BESS, Aslında yaymak bast-u neşretmek ma'nâsına masdar ise de bundan mebsûs ma'nâsile isim de olur ki herkesin içine sığdıramayıp âleme yaymaktan kendini alamıyacağı zorlu havsale sûz derd-ü merak demektir. Ya'ni ben, havsale sûz dağı derunumu ve huznümü kimseye değil, ancak Allaha şikâyet

ediyorum ﴿وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ ve Allahdan sizin bilemeyeceğiniz bir şey biliyorum

sh:»2909

- binaenaleyh bunları boşuna zannetmeyiniz, Allah hiç umulmadık yerden neş'eler verir.

87. ﴿وَقَالَ يَا بَنِيَّ﴾ Ve ey oğullarım, dedi ﴿اذْهَبُوا﴾ gidiniz,
﴿فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ﴾ de Yusüften ve kardeşinden tahassüs ediniz - bir

haber hissetmek için bütün havassinizle çalışınız, araştırınız.

Şayanı dikkattir ki « فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ » diyerek kalmış olan büyük kardeşlerinden

tahassüs emretmemiştir. Çünkü o ihtiyarile kalmış idi, tahassüs üzere bulunuyordu. Yusûf ve Bünyamîn ise

muztar bir halde cüdâ düşmüşlerdi. Yusûf bir mefkud, Bünyamîn de bir mahbus gibi telâkkı edilmek ıktiza

ediyordu. Fevt olduklarına dâir bir ma'lûmat yoktu. Gerçi Yusûf kurt yedi diye bir kanlı gömlek getirmişlerdi,

lâkin bu yalandı ve yalan olduğu Ya'kubca da anlaşılmış idi de «

« بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً » demişti. Zira gömleği parçalamadan bir kimseyi kurt

yemiş olamazdı. Ve netekim o zaman Ya'kubun «bu ne halim kurtmuş, gömleği bile parçalamamış» dediği

de rivayetler de vârid olmuştur. Pederi ve büyük kardeşleri bile henüz berhayat bulunan Yusûf âdeten

akranı münkarız olacak bir yaşta da değil idi. Binaenaleyh ne sarahaten ne de delâleten Yusûfün mevtime

hukmetmek için hiç bir sebep yoktu. Halbuki fevt oldukları ma'lûm olmiyan bir mefkud veya mahbusu

aramak ve haklarında mümkün olan muaveneti yapmak bir vecibe teşkil ediyordu ve anlaşılıyor ki Yusûf

hakkında iyi bir tahassüste bulunulmaması ve bu vecibenin ifasına vesile bulamamış olması Ya'kubu en

ziyade dagdar eden bir ukde idi. Bünyamînin tevkîfi yüzünden bir ta'kib ve tahassüs lüzumunun zuhuru ile

bu kerre o vesiyle hasıl olmuştu. Onun için ikisinden tahassüs emretmiş ve bu vazifenin yeis ile değil, ümid

ve istekle yapılması zımında ma'neviyyetlerini takviye ederek demiştir ki:

sh:»2910

﴿وَلَا تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾ ve Allahın revhinden ümidi kesmeyin - ya'ni

darlıkları açacak, sıkılmış sînelere nefes aldırıp ferah verecek lûtf - ü rahmetinden ye'se düşmeyin

﴿إِنَّهُ لَا يَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ çünkü

Allahın revhinden ancak kâfirler me'yus olurlar. - Binaenaleyh Yusûf ve Bünyamîn de kim bilir nasıl bir

ızdırab içinde ümid bekleyip duruyorlardır. Onun için Yusûf bulunur mu demeyiniz de Allahın rahmetinden

ümid ile mütehasis olarak istekli arayınız, inşallah bulur, hayırlı bir haber getirirsiniz.

Filhakika bakınız bunun üzerine revhullah nasıl tecelli etti :

﴿٨٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا
الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجِيَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا
إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٩﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ
بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا إِنَّكَ لَأَنْتَ

يُوسُفُ قَالِ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن
يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩١﴾ قَالُوا
تَاللَّهِ لَقَدْ أَثَرْنَا اللَّهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩٢﴾

sh:»2911

﴿٩٢﴾ قَالِ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يُغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿٩٣﴾ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي
يَأْتِ بِصِيرًا وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٤﴾

Meali Şerifi

Bunun üzerine vataki huzuruna girdiler, ey şanlı Azîz, dediler : bize ve ıyalimize zaruret messeti, pek

ehemmiyetsiz bir sermaye ile de geldik, yine bizi tam ölçü ver ve bize tesadduk buyur, çünkü Allah,

tasadduk edenlere mükâfatını verir 88 Siz, dedi, biliyor musunuz ? Cahilliğiniz de Yusüfe ve kardeşine ne

yaptınız? 89 A a, sen, sen Yusüf müsün ? dediler, ben, dedi : Yusüfüm, bu da kardeşim, Allah bize lutfile

in'am buyurdu : hakikat bu: her kim Allahdan korkar ve sabr ederse her halde Allah, muhsinlerin ecrini zayi'

etmez 90 Dediler : tâllahi seni Allah, bize üstün kıldı, biz doğrusu büyük suç işlemiştik 91 Dedi : size karşı

tekdır yok bu gün, Allah sizi mağrifetile bağışlar ve o "erhamürrahimîn" dir 92 Şimdi siz, benim şu

gömleğimi götürün de babamın yüzüne bırakın gözü açılır ve bütün taallukatımızla toplanıp bana gelin 93

88.

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ﴾

﴿الاية﴾ - Bu ifadeleri gösteriyor ki kalblerinde büyük bir intibah ve başka bir rıkkat hasıl olmuştu.

Demek ki Bünyamînin tevkîfî üzerine başlayan bu intibah, tekemmül etmişti. Ve Yusûfün

sh:»2912

o tazir ile gözettği tevbe ve ihlâs-u tevazu' hissi husul bulmuştu, ve binaenaleyh kendisini tanıtmak zamanı

gelmişti, gerçi onlar asıl maksadı seyahatleri olan Yusûf ve biraderi mes'elesini tasrih etmiyorlarsa da

messi durr ve tasadduk kelimelerinden bunları istişmam eden Yusûf :

﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾

Ma'lûmunuzmu, dedi, siz cahilliğiniz zamanında Yusüfe ve kardeşine ne yaptınız ? - İşte bu i'lâm ve suâl ile

« لَتَنْبِئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ » vahiy ve va'dinin mısradaki

temamen tahakkuk etmiş oluyordu. Artık bu lâhzada kalblerde hasıl olan hayret ve heyecanı düşünmeli. Bu

söz, muhatabların gönüllerinde anî bir şimşek gibi parlamıştı ki derhal onun Yusüf olduğuna intikal ederek

kemali hayret ve heyecan ile kekelercesine 90. ﴿قَالُوا ءَأَنْتَ لَأَنْتَ يُونُسُ﴾ a...

sen misin sahih sen Yusüf ? dediler - o da kendini ve kardeşini ta'rif ve takdim ile tebşir ederek:

﴿قَالَ أَنَا يُوسُفُ﴾ ben, dedi, Yusüfüm ﴿وَهَذَا﴾ ve bu ya'ni yanımda mevki'i

ıkalde bulunan ve nazarı dikkatinizden kaçmış gibi görünen zat da ﴿أَخِي﴾ kardeşim - ve bundan

gurur ve tefahur hissi anlaşılacak için Allaha şükür ve tahdisi ni'met ile nasihat makamında şu cümleleri

ilâve etti : ﴿قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا﴾ hakikaten Allah, bizi in'amile memnun etti

﴿إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ﴾ şuna şüphe yok ki her kim ittika ve sabrederse - fenalıktan sakınır

ve mihnete sabr eylerse ﴿فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ her halde

Allah muhsinlerin ecrine zâyî' etmez.

Bunun üzerine gayet belîğ bir vaz'ı itiraf ile ilk suâlin cevabına temassederek 91. ﴿قَالُوا﴾ dediler ki

﴿تَاللَّهِ لَقَدْ أَثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا﴾

sh:»2913

Tallahi seni Allah bize iysâr etti - yani tevallahi cidden itiraf ederiz ki Allah seni hakikaten o zikrelediğın

ittika ve sabr-ü ihсан hasletleriyle bizim üzerimize tercih ve tafdıl etti

﴿وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾ ve filhakika biz elbette suçlu idik. - Amden bir hatîe yapmıştık. -

Yani şimdi bilsen ne kadar nadimiz. Yukarıda da kaybettiğimiz vechile Yusûf, kardeşlerine kendi hakkını

afvediyordu, ancak haklarında Allahın mağrifetini de iyice ümid edebilmek için tevbe ve nedametlerini

gözetiyordu, bu kerre bu belîğ itiraf bu da tahakkuk edince 92.

﴿قَالَ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمْ﴾ size dedi müahaza yok ﴿الْيَوْمَ﴾ bugün -

TESRİB; Esasen işkembeden iç yığını sıyırmak demek olup mecazen tekdir ve müahaze manasına

kullanılır. Elyevm kaydı de hem makabline hem mabadine rabtolunabilir. Yani müahaze olunmak hatırınıza

gelmesi melhuz olan bu gün size serzeniş yok, o halde başka gün nasıl olur ? Binaenaleyh suâlinden ve sözlerimden bir serzeniş manası çıkarıp da merak etmeyiniz. Müsterih olunuz, yahud bundan evvelki gelişinizde habersizce üzüldünüz ise de bugün ve bitarikıl'evlâ bundan cihetine gelince; yine bu

sh.»2914

gün dua ve ümid ederim ki ﴿يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ﴾ Allah size mağrifet eder. - Zira bu gün tevbe ve ihlâsınız zâhir, haliniz şayanı mağrifet ve rahmettir ﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ve o, erhamurrahimîndir - şimdi siz 93. ﴿اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا﴾ şu gömleğimi götürün ﴿يَأْتِ بِصِيرًا﴾ de babamın yüzüne bırakın ki ﴿فَالْقُوَّةُ عَلَى وَجْهِ أَبِي﴾

gözü görerek gelir - yani siz şimdi başka düşünceleri bırakın da ilk işiniz bu olsun: Bununla babama tebşir ve davet hizmetine koşun. Bu gömleğin evvel götürülen kanlı gömleğe tekabülü hafî değildir. Demek ki yalandan kanlı bir gömlekle başlıyan ve yakube Dünyayı zindan eden müzmin bir derdi hicran bu kerre vuslet müjdesi götürecek olan mübarek bir gömleğin temassile hemen siliniverecekti . Acaba bu nasıl bir gömlekti bir rivayette denilmiş ki bu gömlek, vaktile Hazreti İbrahim ateşe atıldığı zaman emri ilâhî ile

Cebrailin Cennetten getirip giydirdiği gayet ince bir gömlek olup evld ve ahfadına miras kalmış ve Yakub onu bir nüsha içine koyarak gizlice Yusfn boynuna takmış ve kuyuya atıldığı zaman Cibril onu nüshadan ıkarıb ona giydirmişti ve Cennet nesminin kokusu her hangi bir mbtelya messederse o afiyet bulur» demişti **اهـ**. Bu surette bu gömlek esrarengiz bir yadigâr ve bu iş, Yakuba sevgili Yusfn nübüvveti haberini dahi tebşir eden bir mucize demek olur. Bir rivayet de denilmiş ki bu gömlek o sırada Yusfn sırtında bulunan gömleği idi. Filhakika **بَقْمِصَى هَذَا** ifadesinden bu mana daha zâhirdir.

sh:»2915

Fakat bu surette de bir gömleğin yüze srlmesile de gözlerin kuvvet iktisab edeceği aklen bilinebilecek bir şey görünmez. Onun için muhakkıkn demişlerdir ki « bu da mutlak bir vahy ile olmuştur. Zira bir vahy olmasa idi Yusf, bunu aklile bulamazdı ». Maamafih Fahrudini Razî der ki bunun makul ciheti de yok değildir. Dene bilir ki Yusf, babasının görmemesi i sıkıntisile çok ağlamaktan neş'et etme bir za'fı basar olduğunu anladığından belki şöyle düşünmüştür ki: gömleğin üzerine konulduğu zaman her halde çok inşirah bulur ve kalbine kuvvetli ferah gelir. Ve bununla ruhu kuvvet bulup kuvasından za'f zail olur. Ve

binaenaleyh bâsırası da kuvvetlenir, gözüne fer gelir. Ve bu kadarı kalb ile ma'rifeti mümkün olan şeylerdendir. Çünkü kavânîni tıbbiye bu ma'nânın sıhhatine delâlet eder. اهـ . Lâkin bunun ma'nâsı «fennen bu mümkündür, kavâidi tıbbiyeden, tecrübeden bu kadar bir ilham alınabilir» demek olur. Filvaki' gerek maraz gerek sıhhat noktai nazarından teessüratı ruhiyenin beden üzerindeki dahli ve o suretle tedavi, tıb noktai nazarından dahi inkâr olunamazsa da burada ma'kuliyyetin bu kadarcığı mes'elinnin halline kâfi değildir. Böyle bir düşünce ile «belki iyi olur» denebilirse de kat'î hukûm verilemez. Halbuki mes'elenin en mühim noktası «يَاتِ بِصِيرًا» hukmünün kat'iyetindedir. Akıl, ise tıbbın belki hiç bir devâsında bunu kestiremez. Ve buna işaret için olsa gerektir ki razî de «bu kadarını kalb ile ma'rifet mümkün olur» demiş, akıl ile dememiştir. Haydi Yusûfün aklına öyle bir imkân ve ihtimal gelmiş olsun fakat onun kalbine bu kat'î hukmü veren kuvvet nedir ? Bu nokta muhakkıkînin dedikleri gibi vahyi haktan başka bir sebeble izah edilemez.

Yusûf, kardeşlerini tatıyib eder etmez ilk iş olmak üzere onları böyle lâtif bir devai i'cazkâr ile pederine tebşir ve da'vet hizmetile me'mur edip serian göndermiş ve demişti ki :

Babamla beraber ﴿وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ bütün ehlinizi - ya'ni erkek dişi,

büyük küçük hanedani Ya'kuba mensub bütün ailenizi - de toptan alıp bana getiriniz. - Rivayet olunur ki

gömleği kardeşleri içinden Yehûda almış ve «evvel kanlı gömleği götürüp mahzun eden ben idim. O vakit

mahzun eden ben idim. O vakit mahzun ettiğim gibi şimdide müjde edeyim» demiş ve yalın ayak başı

kabak Mısırdan Ken'ana koşmuş ve aradaki mesafe seksen fersah imiş. Evvelki defalarda kardeşlerini

techiz eden Yusûfün bu kerre bu emirleri verirken ıktiza eden levazımı ile elbette daha mükemmel surette

techiz edip uğrattığı ihtara lüzum yoktur. Rivayet olduğuna göre bu kafiyle babasına iki yüz râhile techiz

etmiş göndermişti. اهـ

Şimdi bakınız buradan ıkbal teveccüh eder etmez ötede ne olacak, revhullah nasıl tecelli edecek nesîmi

vuslet nasıl uçacak, hicran nasıl kaçacak, nasıl bir neş'e ve revhaniyyet kaynaşacak ?

﴿٩٤﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ
لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٥﴾ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ
﴿٩٦﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقِيَهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي آَعَلَّمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

sh:»2917

﴿٩٧﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ

﴿٩٨﴾ قَالَ سَوْفَ اسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ

الرَّحِيمُ ﴿٩٩﴾

Meali Şerifi

Vaktâ ki beriden kârban ayrıldı, öteden babaları doğrusu, dedi: ben cidden Yusûfün korkusunu

duyuyorum, bana bunaklık isnadına kalkışmasanız 94 Dediler: tallahi sen cidden eski şaşgınlığından

berdevamsın 95 Fakat vaktâ ki hakikaten müjdeci geldi gömleği yüzüne bıraktı gözü açılıverdi, ben size,

dedi: Allahdan sizin bilemeyeceklerinizi bilirim demedim mi ? 96 Dediler, ey bizim şefakatli pederimiz,

bizim için günahlarımızı istiğfar ediver, bizler hakikaten büyük günah işlemiştik 97 Sizin için, dedi: rabbıma

sonra istiğfar edeceğim hakikat bu: gafur o, rahîm o 98

94. ﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ﴾ Vakta ki kabile ayrıldı - ya'ni Mısırdan hareket edip Ken'ana

müteveccihen şehrin haricine çıktı, ötede

﴿قَالَ أَبُوهُمْ اِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ﴾ babaları, ben, dedi, inanın Yusûfün

kokusunu buluyorum ﴿لَوْلَا اَنْ تَفْنَدُونَ﴾ beni bunak yerine koymasaydınız ! ... - Ya'ni ey

bu sözü mü işitenler siz benim akl-ü şuuruma halel nisbet etmeyip de vicdanıma i'timad etseydiniz bu

sözüm mü mutlak inanırdınız. Fakat « يَا اَسْفَى عَلَى يُوسُفَ » derken gayrı ma'kul olmanın o

esef duygusuna bile ma'nâsız diye i'tiraz eden ve Yusûf kokusu burunlarında tütmiyen siz gafiller şu anda

derin bir neş'e ve revhaniyetle vicdanımı saran bu Yusûf kokusuna ve henüz vicdanımdan başka hiç bir

delili görünmiyen bu sözüme, bu ledünnî vuslet müjdecisine

sh:»2918

nerden inanacaksınız, inanmayacaksınız bari beni bunak yerine koyup da tekzibe kalkışmasanız ne olur

?

Yusûfün müjdei nübüvvetile pirâheni himmetini getirecek olan o bişaret kârbani Mısırdan kopup semti

Ya'kuba ikbal eder etmez beride Ya'kubun burnunda tüten zevki revhâniyyetle şemm vicdanını saran bu

rih-u rayiha, bu ledünnî bâdi sabâ, bu Yusûf kokusu şüphe yok ki ona «revhullah» dan bir şemme, ve

gelmekte müjdecinin müjdecisi bir nefesi rahmanî idi. Oh! Şu anda tasavvuru bile ehli dili gaşyedecek gibi

olan bu tatlı şemme kim bilir Ya'kubun gamı hicranına nasıl bir darbei teb'id vurmuş, vicdanını nasıl bir

letafet ve revhaniyyetle sarmıştı ? Ya'kub, bununla aynı zamanda hem uzaktaki bir ikbal vakiasının

mebdeinden bir eserini duymuş hem de bir kaç gün sonra kavuşacağı mustakbel bişaretin büyük süruruna

tedricen ihzar edilmiş bulunuyordu. Bu nasıl oluyordu ? Seksen fersahlık bir mesafeden bu rayihayı getiren

nâkıl ne idi ? Ve bunu duyan hassasiyyet nasıl bir hassasiyyetti ? Ma'lûm olan hava cereyanının bu sür'ate

kâfi gemeyeceği şüpheşiz. Kafilenin Mısırdan infisali anında Ya'kubun beride duyduğu bu rihın sür'ati

lâakal bir şimşek ve elektrik sür'atini haiz olmak lâzım geliyor. Ve halbuki bu günkü fende ses nakline kadar

tatbikını öğrendiğimiz elektrik cereyanının henüz rayiha işine ve şem hissine hizmetini bilmiyoruz. Bir de

Ya'kubun hassasiyyetine ne kadar incelmış ve huznû ile gözler ağardıktan sonra şem hissi ne kadar

tezayüd etmiş olursa olsun kafilenin infisali anına kadar Mısırdan bir Yusûf şemmesi duymayıp da şimdi

duymuş olması gösterir ki bunun sirr-ü hıkmeti onun hassasiyyetinde de değildir. Bunun için müfessirînin

bu hususta iki ifadesi vardır: Birisi Allah tealânın bu rayihayı bir mu'cize olmak üzere o uzak mesafeden

Ya'kubun vicdanına iysal, birisi de o anda vicdanı Ya'kubda iycad eylemiş olmasıdır. Ve binaenaleyh

sh:»2919

her hangisi olursa olsun bu vakıanın harikul'ade bir tervihi rabbanî olduğundan şüphe yoktur. Zamanımız

fen felsefesi bu gibi fevkal'ade hadisatı ruhiyyeyi izzah edememekle beraber inkâr dahi etmeyip «telepati»

unvanını altında tasnif ve mutalea etmektedir. Telegraf, telefon kelimelerinde dahi ma'ruf ve müsta'mel olan

« tele » kelimesi aslında « uzak » demek, « pati » da teessür ma'nâsına olduğu cihetle «telepati» uzaktan

teessür demek olur. Ve şöyle ta'rif olunur: «bir nefiste duyulan öyle bir ihsastır ki o anda vuku' bulmuş

hakakî bir vak'aya müteallık olduğu halde öyle bir mesafede veya öyle zuruf-ü ahval içindedir ki bunlar o

vak'anın o nefis ile ma'rifetini maddeten mümteni' gibi gösterirler». Diğer bir ta'rife göre de «bir ma'nânın

veya hissini uzaktan muvasalası ya'ni hissolunabilecek bir alâmetin muaveneti olmaksızın tebliği

hâdisesidir.» Evvelki ta'rife nazaran telepati şeriatı mu'tâde hılâfındaki havassi zâhire hâdisatına dahi şamil

olabilecektir. Lâkin ikinci ta'rife nazaran her hangi bir hevâ muhiti içinde duyulan şem gibi bir hissi zâhir

hâdisei telepatı kabilinden addolunacak kadar fevkal'âde sayılmamak ıktiza edecektir. Çünkü havassi zâhire hâdisatında lâekal hava ve zıya gibi bir del'li hissi vardır ki bu bize telepatıdan ziyade telsiz ve radyo tebliğatı kabilinden bir hâdise mülâhaza ettirebilir. Ve binaenaleyh bunun fen noktai nazarından tasavvuru sırf ruhanî olan telepatı tebliğatı kadar müşkil olmaz. Zira uzaktaki bir his veya ma'nâ seri' bir vasıtai hafiyeye ile yaklaştırılıp tebliğ edilmiş demek olur. Ve bunun için bir takımları telepatinin en şayi' olan ve mücerred ma'nevî gibi görünen kısmını da bu suretle te'vil ederek mülâhaza etmek isterler. Maamafih her hangi bir şey'in vicdana ıktiranı nasıl oluyor ? Ve vicdanın a'zamî ve asgarî haddi telâkısı nereden başlar? Ve sahai ittisai hangi hududa kadar gidebilir? Bir nefsin kuvvetleri, kendi haricindeki vakıatı

sh:»2920

behemehal beden sınırı dahilinde mi ahzediyor? Hararete olduğu gibi bedenden harice intişar eden ve varidatını uzaklardan karşılayan kuvveler, yok mudur?

Bunlar bilinmeden uzaktan his hâdisei ruhiyyesini mutlaka te'vile mecburiyyet yoktur. Ve doğrusu yalnız

uzaktan his değil yakındanda his ve şuur hâdiseleri dahi haddile tasavvur ve izah olunamamaktadır. «

« وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا » Ancak his ba'delvuku' bir emri vaki' olduğu gibi,

his maalvuku' ve hattâ his kablelvuku' bile inkâr olunamıyacak vakialardandır. Burada kendi nefsimden
vaki' olmuş telepati hâdiselerinden ilk evvel nazarı dikkatimi celbeden bir misali kaydedeceğim, şöyle ki;

İstanbulda Mektebi nüvvabda talebe iken bir gün öğleden sonra dersten çıkıp Nuriosmaniyyede
ikametgâhım olan hattat odasına geldim, yalnız pencerenin önüne oturdum, oturur oturmaz henüz bir şeyle
meşgul olmaksızın birdenbire büyük amıcam Muhammed Emîn Efendi hatırıma doğuverdi ve derhal
kalbime derin bir huzün çöktü, ağlamak istedim, halbuki başka zamanlar onun hatırasından lâbüd bir neşê
ve inşirah duyardım, nadirül'vücut bir fazileti mücesseme idi. Bu gün haiifına öyle bir huzün gelmesi
istiğrabımı mucib oldu, hemen kaydettim, on beş gün sonra memleketten posta ile mektub aldım, pederim
«o gün amcamın vefat ettiğini ve bana yadigâr olmak üzere bir kaç kitabını vasiyyet eylediğini» yazıyordu.
O vakit ki postanın on günde geldiği bir mesafeden o huzünlü vak'anın vukuu anında huznünü duymuştum
ve gözlerim dolukmuştu. Ve işte telepati dedikleri böyle hâdiselerdir ki bizim ıstılâhımız bütün bunları ilham
cümlesinden saymaktı ve bu hal uykuda iken olsa idi aynen ru'ya derdik. Bunlar mu'tâd olmakla beraber
nâdir değil pek çoktur. Belki herkeste olur da farkında olmaz, Fakat sureti umumiyede

esbabi ilimden değildir. Alel'âde bir vehim halinde keramet veya mu'cize mertebelerine kadar muhtelif derecatta zâhir olabilir. Kanaati âcizaneme göre bu âyet bize yalnız ilmi ruh ve Mu'cizeye münhasır olacak bir harikayı tesbit ile kalmıyor, bu günkü taharriyatı fenniyye noktai nazarından şâyânî dikkat ilhamlarda vermektedir. Zira görülüyor ki rayiha. rih lâfzıyla ifade olunmuştur. Bunda ise iysal ma'nâsı daha mütebadirdir. Halbuki balâda söylediğimiz vechile kafilenin ayrıldığı anda Ya'kubun vicdanına rayihanın vusulü rüzgar sür'atinden daha seri' olmuş oluyor. Ma'lûmatı hazıramıza nazaran bu intikalin fizikî surette husulü havanın kütlevî cereyanile değil de elektrikî mevcelerile olması muhtemeldir. Ancak bir rayihanın hevâda intişariyle küçük maddî zerrelerin hareket ve intişariyle olması meşhur olduğuna göre bu zerrelerin bir cereyanı elektrikî halinde ve bir şimşek sür'atile akıp gelmesi müsteb'ad olacaktır. Bunun için bir tahlile daha lüzum vardır ki o da o zerrelerdeki rayihanın hararet ve ziya gibi kabili intişar bir kuvvet olduğunu bulmaktır. Ve filvaki' rayihanın meselâ bir gül suyu zerratinin kendilerinden ziyade onlardaki bir kuvvet ve keyfiyet olması ve ince bir ihtizaz ile mülâhaza edilmesi daha makul ve rayiha hakkındaki ilk ihtisatımızın bedahetine daha muvafıktır. Ve o halde meseleyi kimya veya zerrevî fizik sahasında takip ederek savt naklinden daha ince bir kanun ile rayiha, kuvvet ve hareketinin zapt-u naklinde dahi elektrik ceryanından istifade mümkün olduğu neticesine varabilecek demek olur. Gerçi Yakubun duygusu fennî değil

mucizevidir. Ve bazı müfessirinin dediği gibi Allah tealânın rayihai Yusüfü vicdanı Yakupta doğrudan doğru
icad edivermiş olması da muhtemeldir. Ve hattâ Yakubun hafızasını uyandırıp maziden malûmu olan Yusüf
kokusunu vicdanına yeniden duyuruvermesi de muhtemeldir. Lâkin âyetin ifadesinden

sh:»2922

zahir olan bu kokunun rüzgâr içinde duyulması ve gömleği hamil olan müjde kafilesinin Mısırdan ayrıldığı
anda oradan bilinifisal isal edilmiş olmasıdır. Bu ise hıkkatte rayihanın dahi havadan bir telsizle berk gibi
nakl-ü isali hâdisesinin vukuunu ve binaenaleyh hafî bir kanunun vücudunu ihtar eder. Şüphesiz ki bunun
gerek Mısırdan irsali ve gerekse böyle bir sūr'atin Yakup tarafından ahzolanabilmesi ve o rayihanın Yusüf
kokusu olduğunun temyiz ve tayin edilmesi asıl kanun gibi doğrudan doğru tasarrufi rabbanîyi gösteren
harikalardır. Gerek bu cihetlerden ve gerekse Yakub ve Yusüfün birer peygamber olmaları haysiyyetile
vak'a i'cazkârdır. Zira bir insanın yakından bir insan kokusunu teşhis etmesi bile harikulâdedir. Ancak
bunun heyeti mecmuasile mafevkalkanun bir mucize olması zımında bazı kanunun da isbat edilmiş
olmasına münafi değildir. Meselâ İsanın kuş yapması biiznillâh bir mücizedir. Fakat kuşların uçması
vak'asında

« tayeran » kanununu istinbat ile yine biiznillah tayyareler yapılması mucize olmiyan bir âdet olabilir.

Hasılı revhullaha bakın ki Ya'kub, Yusûfün güzel kokusunu o kadar uzaktan derhal duydu ve onun bir vehm-ü hayal olmayıp bir hakikat olduğunu vicdanında tanıdı ve tekidlerle söyledi fakat gafillerin bu vicdana inanmayıp saçma diyeceklerini bildiği için de «Beni bunak yerine koymasınız...» dedi lâkin kim dinler ? Dediği gibi bu sözünü işitenler 95.

﴿قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾ tevallahı dediler, sen hakikaten

eski şaşkınlığındasın - yani halâ Yusûf deyip duruyorsun, halâ ona kavuşacağını tevehhüm ediyorsun ki bu doğru değil. Oğulları yolda olduğu için belki bunu söyleyenler onlar değildi, lâkin çok geçmeden şaşkınlık

kimde olduğu tebeyyün etti. Zira bunun üzerine:

96. ﴿فَلَمَّا اَنَّ جَاءَ الْبَشِيرِ﴾ vaktaki müjdeci keldi

﴿الْقِيَةُ عَلَى وَجْهِهِ﴾

gömleği yüzüne koydu ﴿فَارْتَدَّ بَصِيرًا﴾ Yakubun basarı yerine geliverdi, gözü açılıverdi.

Şimdi bu neş'eye kavuşan Ya'kub, neler dedi, neler yaptı zannedersiniz? Hayır o yine sabrı cemilinden

ayrılmayıp « لَا تَأْيَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ » nasihatini ihtar ederek sadece

﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ﴾ size demedim mi dedi

﴿إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ ben her halde Allahdan sizin

bilemeyeceğiniz şeyler bilirim. - Yani şimdi anladınız mı Allah, ne büyük ve Peygamberlik ne hakikat?..

O vakit gelmiş olan oğulları hepsi birden 97. ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا﴾ ey bizim babamız dediler

﴿اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا﴾ bizim için günahlarımıza istiğfar et - mağrifetimize dua ediver.

﴿إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ﴾ biz hakikaten suçlu idik - şimdi çok nadim olduk, buna karşı babaları

hemen istiğfar edivermedi de vadederek 98.

﴿قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ yakında

dedi sizin için Rabbıma istiğfar ederim, şüphe yok ki odur o, ancak gafur rahîm - Ya'kub bu suretle kendi

afvını iş'ar etmekle beraber istiğfarını sehar vakti veya Cuma gecesi gibi bir vakit icabet gözettiği için ve

daha doğrusu Yusüfle halâllaşdırıncaya veya onun afvını anlayıncaya kadar te'hir etmişti. Çünkü

mazlumun afvı mağrifetin şartıdır.

Gelelim neticeye:

﴿٩٩﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَبُوهُ وَقَالَ ادْخُلُوا
مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ أٰمِنِينَ ﴿٩٩﴾

sh:»2924

﴿١٠٠﴾ وَرَفَعَ أَبُوهُ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا
أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ
أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ
بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا
يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠١﴾ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ

الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي
بِالصَّالِحِينَ ﴿٩٩﴾

Meali Şerifi

Vakta ki Yusûfün yanına vardılar, ebeveynini kucakladı, yanına aldı ve buyurun, dedi: Mısıra inşallah
emn-ü istirahatle girin 99 Ve ebeveynini taht üzerine çıkardı, hepsi onun için secdeye kapandılar, ve ey
babacığım, dedi: işte bundan evvelki ru'yamın te'vili bu, hakikatten rabbım, onu hak kıldı, hakikaten bana
ihşan buyurdu çünkü beni zindandan çıkardı ve size badiyeden getirdi, Şeytan benimle biraderlerimin
arasını dürtüşdürdükten sonra, hakikat rabbım meşiyetinde lâtif, hakikat bu, o, öyle alîm, öyle hakîm 100
Yarab,

sen bana mülkten bir nasıb verdin ve bana elhadisin te'vilinden bir ilim öğrettin,

sh:»2925

Gökleri, yeri yaradan rabbim! : Benim Dünya ve Âhirette veliym sensin beni müslim olarak al ve beni

salihîne ilhak buyur 101

99. ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ﴾ Velhasıl vakti ki Yusüfe vardılar- Ya'kub ve bütün

hanedanı Yusüfün dediği gibi Mısra hareket edip yanına vardılar -rivayet olunur ki Yusüf ve Melik

maiyyetlerinde dört bin asker ve ricali devlet ve bütün Mısır ahali ile istikbale çıkmışlardı, Ya'kub

aleyhisselâm karşıdan Yehudaya dayanarak yürüyordu, karşıya gelen ahaliye ve atlılara bakıb « ey

Yehuda şu Mısırın Fir'avnı mı? » diye sordu, hayır oğlun dedi. Yaklaştırdıklarında Yusüfden evvel Ya'kub

selâm verdi de «selâmsana ey hüzünleri gideren» dedi اِه .Yusüf ﴿أَوَىٰ إِلَيْهِ أَبُوهُ﴾

ebeveynini kendine iyva etti - ya'ni boyunlarına sarılıb bağrına basarak menzili mahsusunda istirahat ettirdi

ve anlaşılıyor ki bu henüz şehre girmeden istikbal mevkiinde oluyordu. Netekim

﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ﴾ ve «inşallah hepiniz emen'ü

aman içinde Mısra giriniz» dedi - bu suretle Mısra girdiler- 100.

﴿وَرَفَعَ أَبُوهُ عَلَى الْعَرْشِ﴾ ve ebeveynini arşa çıkardı - bilhassa babasıyle anasını

kardeşlerinden ziyade öyle i'zaz ve tekrim eyledi ki kendisinin bir taht gibi olan yüksek köşkünün üzerine

çıkardı ﴿وَاخْرُؤًا لَهُ سُجَّدًا﴾ ve onun için hepsi secdeye kapandılar - ya'ni ebeveyni ve

kardeşlerini Yusüf için Allaha şükrolmak üzere secdeye kapandılar. Bir kavle göre ise: o zaman âdet

olduğu üzere Yusüfe karşı resmi

sh:»2926

selâm ifa etmek üzere secde vaz'iyetinde yerlere kapandılar. Gerçi bu ma'nâ yeknazarda ru'yaya daha

muvafık gibi görünür, lâkin selâm secdesi olsa idi ilk mülâkatta yapılması daha zâhir olurdu, Rü'yada «

رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ» cümlesi de «bana secde ediyorlar gördüm» demek olabileceği gibi

«benim için secde ediyorlar gördüm» de demek olabileceğinden evvelki ma'nâ her veçhile daha muvafıktır.

Bir de bu secde ile meleklerin âdeme secdesi ma'nâsı beyindeki münasebet ve müşabehet unutulmamak

lâzım gelir.

Onlar böyle secdeye kapandılar ﴿وَو﴾ ve - o vakit bunu gören Yusüf ﴿قَالَ يَا أَبَتِ﴾

«ey... babacığım» dedi ﴿هَذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ﴾ işte bu, mukaddemâ

gördüğüm ru'yamın te'vili - ya'ni o zaman senin yaptığın te'vil ilmî ve icmalî bir ta'bir idi, bilfiil tahakkuk eden

meal ve ma'nâsı ﴿قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا﴾ onu rabbim hakikaten hak kıldı - sadık ve tıpkı

gördüğüm gibi vaki' olarak tahakkuk ettirdi ﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي﴾ ve filvaki' bana lûtf-ü ihsan

eyledi, çünkü ﴿إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾ beni zindandan kurtardı

﴿وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ﴾ ve sizi bedivden getirdi - badiyeden ya'ni alandan yahud

«Bedâ» nam mahalde bulunmaktan kurtardı getirdi. Vahidî vesairenin beyanına göre «bedv» iki ma'nâya

gelir, birincisi: şahsın uzaktan zâhir olduğu düz ve açık yer demektir ki lisanımızda «alan» ta'bir olunur. Aslı

bedâ yebdû bedven fıl'inden zuhur ma'nâsına masdar olup sonra mekân, masdar ile tesmiye edilerek

«bediv» ve mukabilinde «hadar», nisbetlerinde bedevî ve hadarî denilmiştir. İkincisi İbni Abbastan rivayet

olduğuna

sh:»2927

göre Ya'kub «Bedâ» nam mahalle nakledip orada sakin olmuş ve Yusüfe oradan gelmişti ve orada dağın

dibinde kendisinin bir mescidi vardı. İbni Enbarî de demiştir ki «Bedâ» ma'ruf bir mevzi'dir.=

«هو بين شعب وبداء» Filân, Şi'b ile Bedâ arasında» denilir. Ve bunların ikisi beraber şiirlerde

zikroluna gelmiş mevzi'lardır. Netekim «küseyyir» şöyle demiştir.

وانت التي حبت شعبا الى بدا
الى واوطانى بلاد سواهما

Ve işte bundan me'huz olarak « بَدَا الْقَوْمُ يَبْدُونَ بَدْوًا » denir ki kavm Bedâya vardılar

varıyorlar demektir, Ve bediv bu ma'nâda masdar olur. Ve bu surette Hazreti Ya'kub ve evlâdı esasen

bedevî değil hadarî idiler demek olur **اهـ**. Bu tefsirin sebebini bir sahife sonra «

« مِنْ أَهْلِ الْقُرَى » nazmı celîlinden bulacağız.

Maamafih evvelki ma'nâya göre bunu şöyle anlamak ta mümkündür: sizi badiyeden geçirerek taşradan

Mısıra getirdi. Hangisi olursa olsun şurası ne zarif ve ne kadar şayanı dikkattir ki Yusüf peder ve

hanedanının Mısıra getirilmelerini kendisinin zindandan çıkmasına adîl bir ni'met addetmekle kalmayıp

bunun da o biri gibi bilhassa kendi hakkında bir ihsan olduğu haysiyetini zikr-ü tasrih eylemiştir. Ya'ni

hanedânının ni'met ve refahını kendine aid bir ihsan saymış ve kardeşlerini müteessir etmemek için

zindandan evvel olan kuyu vak'asını tasrihten ictinâb ederek setr-ü afvini iltizam ve hakkındaki ihsanın

ehemmiyetini beyan sadedinde demiştir ki:

﴿مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَعَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي﴾ Benimle

kardeşlerimin arasını Şeytan dürtüştürdüktan sonra -böyle oldu, ya'ni benimle kardeşlerim arasında geçen

ve kale alınmaması lâzım gelen mâceranede onlardan değil, aramızı bozmak

sh.»2928

için Şeytanın bizlemesinden, ifsad ve igvasından ibaret idi. Fakat Şeytanın kardeşler arasına sokulması

haddi zatında büyük bir ibtilâ idi. Eğer Allahın ihsanı yetişmese idi ne fenalıklar olmazdı. Binaenaleyh böyle

bir ibtilâdan sonra rabbımın bu ihsanları ne büyük ihsandır

﴿إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ﴾ hakikaten rabbım meşiyetinde latiftir. -Dilediği emr için

tedbiri ne latiff, ne hoş, ne incedir ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ ve hakikaten o, ancak

odur ki alîm, hakîmdir. -İlim onun ilmi, hikmet onun hikmetidir.

Rivayet olunur ki Hazreti Yusûf pederinin elinden tutub hazineleri gezdirmiş, altın, gümüş, cevahir,

elbise, silâh vesaire hazinelerini dolaştıktan sonra yazı yazılacak Kırtas hazinesine vardıklarında Hazreti

Ya'kub: «ay oğlum bunlar dururken şu sekiz merhalelik mesafeden bana bir mektub yazmadın ha! bu ne ilişiksizlik?» demiş, Yusûf de «bana Cebraîl öyle emretmişti» demiş,«pek iyi amma neye sormadın» demiş «sen ona benden evlâsın» demiş ve binaenaleyh sual etmiş, Cebraîl «sen, demiş, «korkarım ki kurt yer» dediğinden dolayı Allah, bana öyle emretti ve benden korksa idin a» buyurdu. Yine rivayet olduğuna göre Ya'kub aleyhisselâm Yusuf ile beraber yirmi dört sene yaşamış sonra vefat etmiş ve Şam tarafından babası Ishak aleyhisselâmın yanına defnolunmasını vasiyet eylemiş, Hazreti Yusûf de bizzat kendisi gidib oraya defnederek avdet etmiş, sonra da Mısırdan yirmi üç sene daha yaşamıştı.

Fakat bütün bunları gören, bu ni'met ve ihsana iren Yusûf nihayet ne dedi kıssası nasıl bir hatime ile

neticelendi bakınız: dedi ki:

101. ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ﴾ Yarab sen bana Mülkten bir nâsib

sh.»2929

verdin ﴿وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ ehadîsin mealini bilmek ilminden de

bir hissa ta'lim eyledin - binaenaleyh en büyük Dünya devletinin ne olduğunu tattım ve sonu nereye varacağını anladım. Ya'ni anladım ki bütün Dünya hadisatı te'vil ve ta'biri sonunda tehakkuk edecek bir ru'ya gibidir. Ve ta'lim ettiğin ilimden hissam nisbetinde o ru'yanın da ta'bir ve te'vili ma'lûmum olduğundan bunun ilerisinde bir Âhîret geleceğini öğrenmiş bulunuyorum

﴿فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ey Semavat ve Arzı yaratan rabbım

﴿أَنْتَ وَلِيٌّ لِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ Dünyada ve Âhîrette sensin benim

velim-maliki emrim, veliyyi ni'metim, efendim, onun için Dünyada ﴿تَوَفَّنِي مُسْلِمًا﴾ beni

müslim olarak vefat ettir- ruhumu öyle kabzet ﴿وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ ve salihîne ilhak

eyle - Âhîret atalarım gibi salihler zümresinde haşreyle - zira ni'met ancak bununla tamam olacaktır.

Deniliyor ki Yusûf dua ettiği vakit Allah tealâ ruhunu tayyibben ve tahiren kabzeylemişti ve bunun üzerine Mısır ahâlisi beyinde defni hususunda müneazea ve muhasame zuhur etmiş, birbirleriyle mukatele edecek dereceye gelmişlerdi, nihayet mermerden bir tabut yapıp içine koyarak Nilin güzergâhına defnetmeğe karar vermişlerdi ki Nil suyu, üzerinden geçerek Mısra vasıl oldukça hepsi onunla teberrükte müsavi olacaklardı ve ondan sonra Mısırda inkılâb olmuş, hükûmet amâlıkadan çıkıp Fir'avnlara intikal etmişti ve Beni İsrâil Hazreti Musânın bî'setine kadar Fir'avnların elinde kalmış idi.

Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem Mi'rac gecesi Âdeme Semai Dünyada, Yusüfe ikinci Semada

mülâkı olduğunu meşhur Mi'rac hadîsinde haber vermişti. İşte Yusüf geçidi mihnet ve ibtilâ, sonu fena ve

zeval olan Dünya

sh:»2930

mülkүнün mahiyet ve akıbetini bildiğinden daha ilersine gitmek ve kuvvet elinde iken Mısra büsbütün

Melik olmak sevdasını beslememiş, bil'akis Dünyadan çekilmek, ebedî hayata can atmak istemiş de bu dua

ile vefatını temenni etmiş ve hatime ile Âhirete gitmiştir ki ne güzel hatime! Ve işte müttekilerin can

atacakları gaye, o Dünya hazineleri değil bu hüsni hatimedir.

﴿١٠٢﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ
اِذْ اَجْمَعُوْا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُوْنَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا اَكْثَرَ النَّاسِ وَلَوْ
حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنَّ هُوَ
اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِيْنَ ﴿١٠٥﴾ وَكَآيِنٌ مِنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوٰتِ

وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا يُؤْمِنُ
أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٧﴾ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ
غَاشِيَةٌ مِنَ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا

يَشْعُرُونَ ﴿١٠٨﴾

sh:»2931

Meali Şerifi

Bu işte, gayb haberlerinden, sana onu vahy ile bildiriyoruz, yoksa onlar işlerine karar verip mekir

yaparlarken sen yanlarında değildin 102 Ve insanların ekserisi sen ne kadar hırslansan mü'min değildirler

103 Buna karşı onlardan bir ecir de istemiyorsun, o ancak bütün âlemine ilâhî bir tezkirdir 104 Bununla

beraber Göklerde yerde ne kadar âyet var ki üzerine uğrarlar onlardan yüz çevirir geçerler 105 Onların

ekserisi Allaha şirk koşmaksızın iman etmez 106 ya artık Allahın azâbından umumunu saracak bir beliyeye

gelivermesinden veya şuurları yokken kendilerine ansızın saatin gelivermesinden emandamıdırlar

?

102. ﴿ذَلِكَ﴾ O yok mu?- yani hiç haberin yokken bervechi balâ malûmun olan ve calibi dikkat nice

âyetleri muhtevi bulunan şu güzel kıssayı, bu Yusûf haberini görüyorsun ya, bu işte

﴿نُوحِيهِ إِلَيْكَ﴾ biz onu sana
﴿مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ﴾ gayb haberlerindedir.
﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ vahyediyoruz

yoksa onlar o mekri yaparlarken işlerine karar verdikleri sırada sen yanlarında değildin - ne Yusûfı kuyuya

atmak dolabını kuran kardeşlerin yanında idin, ne de sana bir mekolarak bunu sormak için gıyabında

konuşup karar veren Kureyş ile Yehudun meclislerinde. Balâda geçtiği üzere bu vahye kadar bunların

hepsinden gafil idin. Halbuki bu haber ve beyan, ancak bir sahib şühudun beyanıdır.

Binaenaleyh bu gayb haberlerinin « عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ » Haktealâdan sana vahyedilen

ve senin hak Peygamber olduğun şüphesizdir. 103.

﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

Maamafih

sh:»2932

sen hırslısan: Şiddetle arzu etsen de nâsın ekserisi inanıcı değildir. -çokları vahye ve bu güzel kıssanın

mündericatına iman etmez, güzel bir roman, uydurma bir hikâye gibi tahayyül eder geçer 104.

﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ halbuki sen buna karşı onlardan bir ecir de

istemiyorsun - ki cüz'î bir şüpheye mahalolsun ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ bu

ancak âlemîne bir zikirdir. - Bu ihbar veya bu kur'an bütün zevlukul âlemlerine hakkı hatırlatmak için halıs

bir tezkir ve ihtardan ibarettir.

Binaenaleyh akılı olanların bunu tezekkür ve mucebince iman etmesi iktiza ederse de akılı olmiyanlar

ihbar ve tezkirden anlamadığı gibi akılları hevalarında mağlûb olmuş, tezekkür kabiliyyetini zayi' eylemiş

olanlar da ihbar ve tezkire ehemmiyet vermeyip cebr-ü ikrah gözettiklerinden ekser nâs tezkir ile iman

etmezler. Hem bu inanmamazlıkları sade senin nübüvvetine ve sana vahyolunan âyetlere münhasır

değildir. 105. ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ Göklerde ve

Yerde nice âyetler vardır ki ﴿يَمُرُّونَ عَلَيْهَا﴾ üzerlerine uğrarlar da

﴿وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ ondan yüz çevirirler geçerler -bundan sonraki Sûrede de işaret

olunacağı vechile Allahın varlığına ve birliğine ve ilm-ü kudretine ve kemali hikmetine delâlet eden enfûsî,

afakî, arzî, semavî bunca delâil, fikr-ü nazarlarına çarpar, müşahedeleri tecribeleri, fenleri, felsefeleri

bunların etrafında dolaşır, üstüne uğrarlar da onlar bu delilleri görmek istemez, yüzlerini başka tarafa

çevirir geçer, başka maksad peşinde koşarlar 106.

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ ve ekserisi Allaha iman

etmez ancak müşrik olarak - ederler. Ülühiyyeti büsbütün nefy-ü inkâr etmeseler de açık veya gizli bir şirk

karıştırmadan Allaha da inanmazlar.

sh:»2933

Halis tevhid ile iman etmez, Allahdan başkasına da ma'budluk payesi verir, mâsivaya da taparlar 107.

﴿أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ﴾ imdi bunlar kendilerine

Allahın azâbından bürüme: ya'ni hepsine şümullü bir ukubet gelivermesinden

﴿أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ ve yâhud hiç haberleri

yokken ansızın vakti saat geliverip başlarına kıyametin kopuvermesinden eman mı bulmuşlardır? - Ki

bunca âyetlere karşı hakkı tezekkür etmez, iymansızlık, müşriklik ederler de, Allahdan kormaz, Âhiret için

hazırlanmazlar. Hayır eman bulduklarından değil, basiretsizliklerinden öyle yaparlar.

Onun için sen :

﴿ ۱۰۸ ﴾ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿﴾

Meali Şerifi

De ki : işte benim meslekim bu, basiret üzere Allaha da' davet ederim ben ve banan tabi' olanlar, ve

Allahı tesbih ile tenzih eylerim ve ben müşriklerden değilim 107

108. ﴿قُلْ﴾ de ki ﴿هَذِهِ﴾ işte bu - bu da'vet, böyle tevhid ve ihlâs ile iman yolu

﴿سَبِيلِي﴾ benim yolum: ﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ﴾

sh:»2934

basiret üzere Allaha da'vet ederim ﴿أَنَا وَمَنْ اتَّبَعَنِي﴾ ben ve bana uyanlar da

﴿وَسُبْحَانَ اللَّهِ﴾ ve allahi tenzih ve takdis ile tesbih eylerim

﴿وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ve ben müşriklerden değilim - bu âyet gösteriyor ki dine

da'vet ancak bu şartlar ile caiz ve müstahsen olur. Ya'ni müşrikler gibi körkörüne ve bir takım ağrazı faside

ile hissiyyatına tebean değil, basiret üzere: ne dediğini bilerek, ihlâs ve yakîn üzere yürüyerek nezahet ve

hikmet dairesinde ve ancak Allah için Allaha da'vet edilmelidir, yoksa din namına mahzâ bir gururdan

ibaret kalır. «

أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِأَحْسَنِ هِيَ أَلْيَٰسَ مَا كُنَّا عَلَيْهِ مُّذْخَرِينَ ﴿١٠٩﴾

﴿١٠٩﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ
أَهْلِ الْقُرَىٰ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿١١٠﴾ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا
جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ

المُجْرِمِينَ

sh:»2935

Meali Şerifi

Senden evvel gönderdiğimiz Peygamberler de başka değil ancak şehirler ahalisinden kendilerine vahyeylediğimiz bir takım erler idi; Ya şimdi o yerde bir gezmediler mi? Baksalar â kendilerinden evvel geçenlerin akıbetleri nasıl olmuş? Ve elbette Âhîret evi korunanlar için daha hayırlıdır ya, hâlâ akletmiyecekmisiniz? 108 Nihayet Peygamberler ümidlerini kesecek hale geldikleri ve onlar yalana çıkarıldılar zannettikleri vakit onlara nusratımız geldi de dileklerimiz necata indirildi, mücrimler güruhundan ise azâbımız giri döndürülmez 109

109.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ﴾
Senden evvel de biz ehli kuradan kendilerine vahiy gönderdiğimiz ricalden başka Resul

göndermedik - Ya'ni senden evvelki Peygamberler de ne Melâike, ne kadın, ne bedevî, ne de başka bir şey

değil, medenî insanlardan kendilerine vahiy hassası verdiğimiz senin gibi erkek, merd âdemlerden ibaret

idi. Bundan anlaşılır ki haklarında « وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ » buyurulduğundan dolayı Ya'kub

ve evlâdı esasen bedevî idiler zannolunmamalıdır. Bütün Peygamberler ve İbrahim ve İshak gibi Ya'kub da

esasen ehli kuradan, ya'ni medenî idiler. Badiyede bulundularsa bu arazî bir hal, bir geçid veya bedevîleri

irşad etmek için bir vazife veya ibtilâ idi. Netekim bil'ahare Musâya da böyle ibtilâ vaki' olmuştu. Hazreti

Adem bile Cennette çiftiyle yaratılmış, sonradan Dünyaya inmiş, ruhan ve fitraten medenî idi. Peygamber

denildiği zaman onu yemez içmez, ihtiyacatı beşeriyeden hiç birini duymaz bir Melek farzetmemelidirler.

Sûrei «En'am» da « وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا » bak.

Sûrei «Bakare» de de Adem kıssasında geçtiği üzere Ademe ve binaenaleyh nev'i Beni Ademe mahsus

olan ta'lim ve tekrimi ilâhiye Melâike mazher olmamıştır. İmtihanı

sh:»2936

ilâhî ile Adem, Melâikeye değil, Melâike, Ademe secde ile emrolunmuştur. Emri ilâhî ile insanların

hizmetine müvekkel Melekler var fakat hiç bir insan Meleklerle hizmet ile me'mur değildir. Onun için nübüvvetin ilk şartı insanlık, vasfı mümeyyizi de vahy ile ta'limi mahsusı ilâhîdir. Sonra hem tebşiri heminzarı muhtevi olan bu ıllimin öyle netaici ameliyyesi ve bu vazifenin öyle ağır levazımı vardır ki kadın fitratı, dişi meşrebi doğrudan doğru bunun mes'uliyetine mütehammil değildir.

Gerçi Allah tealâ dilerse bir kadına da istitaat ve tehammülü verebilir, fakat bu onu bir erkeğe kalbetmek olur. Binaenaleyh insanlar içinde nübüvvet vezaiifini yüklenebilecek zevatın en yüksek, en güzide ricalden olmasında hikmeti subhaniyye ıktzasındandır. O halde gerek vahiy ve gerek kuvvet ve tehammül noktai nazarından nübüvvet medenîlerden ziyade bedevîlere lâayık olmaz mı? Bir ümmînin aldığı vahiy, tahsil görmüş bir kimsenin alacağı vahiyden daha ziyade i'cazkâr olduğu gibi bir bedevîye olacak vahiy medenîninkinden daha şaibesiz ve daha büyük bir harika sayılmaz mı? Mâsivadan kûlfî bir inkıta' ile hak tealâya bir tekarrübi mahsusu ifade eden vahiy emrine bedevînin tecerrüd hayatı daha elverişli, çöller, yaylâlar, köylerden, şehirlerden daha ziyade varidatı hakkın inkişafına müsait değil midir? Ve buralarda cevalân eden bedevîler, daha pişgin, hayatın germ-ü serdine daha alışkın ve binaenaleyh daha erkek ve daha kahraman görülmez mi? gibi de tevehhüm olunmamalıdır. Nübüvvet en büyük menbei medeniyyet olduğu cihetle bedeviyyet, nübüvvetin hikmet ve gayesile gayrı mütenasibdir. Medeniyette sükut fazla

olabildiği gibi ıstıfa da o nisbette ziyadedir. Sureti umumiyyede ricali medeniyyenin kemalâtı

ahlâkiyyesinde ricali bedeviyyeden daha yüksek bir cem'iyet ve cazibe vardır Medenîlerde ilim ve hılm-ü

intibahın galebesine mukabil bedevîlerde

sh:»2937

cehl-ü cefa ve kasvet galibdir. « وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ » dir.

Bir hadîsi şerifte de vârid olmuştur ki « مَنْ بَدَأَ جَفَاً وَمَنْ اتَّبَعَ الصَّيِّدَ غَفَلَ »

badiyede yaşıyan cafi ya'ni kaba ve haşîn ve av ardına düşen gafil olur. ». Velhasıl din yalnız iptidâf

insanların değil, en yüksek medeniyyetlerin nazımıdır. Ve bedevîlik bir Peygamberde bulunması muktezayı

hikmet olan zerafet ve cazibeye ve cem'iyeti mehasin ve kemalâta mülâyim değildir. Öteden beri sünneti

ilâhiyyede bütün Peygamberler ehli kurâdan, ya'ni medenî olan ricalden gelmiştir. Hatemül'enbiya da

«ümmülkurâ» olan Mekke şehrinde doğup ba's buyurulmuş ve bu Kur'an, bu ahsenül'kasas, bu gayb

haberleri ona vahyolunmuştur. Binaenaleyh nübüvvet ve risaleti Muhammediyyeye inanmıyanlar bir

sebebi ilmîden naşi değil, şirke meyilleri ve hakkı sevmedikleri cihette iyman etmezler

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ artık o iymansızlar yer yüzünde hiç seyretmediler mi

﴿فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ basalar â kendilerinden

evvelkilerin akıbetleri nasıl oldu? - Hani bir vakitler Dünyayı kendilerinin zannedib de Allaha şirk koşan,

Allahın âyetlerine ve Peygamberlerine inanmıyan, Âhireti hisaba almıyan iymansızlar nereye gittiler, ne

oldular? ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ ve her halde ittika etmiş olanlar

için Âhireti evi daha hayırlı. - ey akı olanlar ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ artık akıl etmez misiniz - aklınızı

husni isti'mal ederek bu hakikati anlayıp o hayra yetişmek için şu ölümlü Dünyada şik-ü isyandan tevakkî

etmez misiniz?

Bu gün şu kara toprağın neresine bakılsa akıbetleri görülecek olan evvelkiler içinde bir vakitler Dünyaya

öyle mağrur olanlar vardı ve bunlar o Peygamberlerin karşısında bir müddet için öyle imhal olunmuş idiler

ki

sh:»2938

110. ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ﴾ tâ o Resuller - vahyile gönderilmiş olan o rical -

veys haline geldikleri - ya'ni nasihatlerinin tutumasından ümidlerini kestikleri

﴿وَوَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾ ve kendilerini hakikaten yalan çıkarıldı zannettikleri vakıt -

ya'ni iman etmiyen kavimleri «o vahiy sözlerinin dedikleri gibi yalan olduğu hakikaten tebeyün eyledi»

zannedip haniya «مَتَى هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» diye şımarđıkları vakıt

﴿جَاءَهُمْ نَصْرُنَا﴾ onlara - o Resullere mev'ud olan - nusratımız geldi

﴿فَنَجَّى مَنْ نَشَاءُ﴾ de kime diliyorsak necat verildi - diğerlerinin hiç biri kurtulmadı

﴿وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾ ve filvakı' mücrim kavimlerden bizim

azâbımız reddolunmaz - ya'ni necatlarına meşıyyet taallük edenler o Peygamberlerle onlara iman eden

müttekiler, kurtulmıyanlar de hep mücrimler idi. Ve böyle vakti gelip Allahın azâbı indimi artık mücrimlerden

o azâbın defolunmasına hiç bir suretle ihtimal yoktur. Zira Allahın hukmüne karşı gelebilecek hiç bir kuvvet

ve kudret mümkün olmadığı gibi o lâhzada iman yeis de müfid olmaz. Mevki'i icraya konulmuş olan hukmi

hak bozulmaz. Ve bu her zaman böyledir. Evvelkiler hakkında böyle olduğu gibi sonrakiler hakkında da

böyledir.

﴿۱۱۱﴾ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿﴾

sh:»2939

Meali Şerifi

Hakikat onların kıssalarında ülül'elbab için bir ibret vardır, bu uydurulur bir söz değil ve lâkin

önündekinin tas: diki ve her şeyin tafsili ve iman edecek bir kavm için bir hidayet bir rahmettir 110

111. ﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ﴾ Hakikaten onların - evvelki enbiya ile ümmetlerinin ve

bilhassa Yusûf ve kardeşlerinin kıssasında ﴿عِبْرَةً﴾ büyük bir ibret vardır.

﴿لِأُولَى الْأَبَابِ﴾ Fakat ülül'elbab için - ekser nas gibi içi çürük veya kuf olmiyan, sağlam

özlü, temiz akıllı kimseler için. Hissiyatı sekîme ile bozulmuş olmiyan ülül'elbab anlarlar ki

﴿مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ bu - Kur'an, yâhud bu güzel kıssa -

Allahın madunundan uydurulur bir söz değil. ﴿وَلَكِنْ تَصَدِّقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾

Ve lâkin önündekinin - ya'ni bundan evvel indirilmiş ve murırı zaman ile temyiz ve tasdiklarına ihtiyac hasıl

olmuş Semavî kitabların - tasdiki ﴿وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ve her şeyin tafsili

﴿وَهُدًى﴾ ve bir hüda - ya'ni doğru yolu gösteren büyük bir rehber ﴿وَرَحْمَةً﴾ ve bir

rahmettir ﴿لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ ancak iman eder bir kavim için - zira bundan istifade edecek olanlar

buna inanacak olanlardır. Maadasına gelince onlar bu hidayet ve rahmetten intifa' etmezler. Göklerin

gürlemesini, başlarına yıldırımların düşmesini gözetirler. Onun için bu Sûreyi de sûrei ra'd ta'kib edecektir.